

EL COLLEGI DE SANTA MARIA I SANT JAUME,
DIT VULGARMENT DE CORDELLES,
I LA COMPANYIA DE JESÚS *

El Col·legi de Cordelles¹ no ha trobat encara el seu historiador. Tampoc no l'ha trobat el Col·legi de Betlem de la Companyia de Jesús, veí seu. Això fa que ambdós vegin correntment confondre's llurs històries, i, d'aquest malentès, és el de Cordelles el que més en pateix. És poc el que d'ell s'ha publicat fins ara i gairebé sempre

* Per les cites adoptem les sigles:

ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó.

AHMB = Arxiu Històric Municipal de Barcelona.

AHPB = Arxiu Històric de Protocols de Barcelona.

APT = Arxiu de la Província tarragonina de la Companyia de Jesús. (Antiga d'Aragó.)

ARSI = Arxiu romà de la Companyia de Jesús (F. G. = Fons Jesuític).

MNA = *Manual de Novells Ardits vulgarment appellat Dietari del Antich Consell Barceloní*. Barcelona, 1892 i ss.

RB = *Rúbriques de Bruniquer. Ceremonial dels Magnífics Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona*. Barcelona, 1912 i ss.

¹ El Col·legi s'anomena de Santa Maria i Sant Jaume, i així el citen els documents oficials, i particularment els Estatuts de la seva fundació (cf. nota 45), però el llenguatge popular emprava el més breu de Cordelles, per causa del seu fundador. En les primeres obres impresaes: panegírics, disputes, i altres actes públics del Col·legi, fusionen el doble títol. Vegi's per exemple: *Oratio seu prælectio disposita, structa, et recitata a Francisco Rius, et Bruniquer Collega Seminariorum B. Mariae, et Divi Iacobi de Cordellas. Habita tamquam praeludium literariae festivitatis peractae, et celebratae ab Equitibus Praedicti florentissimi Collegii. (...) Barcinone in Bethleemitico Templo Societatis Iesu, die ... maii, anno 1660. (...) Barcinone, Ex Typographia Iosephi Forcada, iuxta Domum Regiam. O més breument, eliminant el nom de Sant Jaume: Oración en alabanza del Colegio de la Virgen María de Cordellas, escuela de la Compañía de Jesus. Panegírico a la noble Juventud de Cataluña, que aquí se cria en virtud y letras. Exordio a la Fiesta literaria, i certamen eruditó que prosiguen sus Nobles eloquentes Colegiales, dispuesto, i recitado por Antonio Rius, i Bruniquer uno dellos a 19. de abril, segundo dia del Acto literario. En el Templo de la Compañía de Jesus de Barcelona. Con licencia. En Barcelona: Por Ioseph Forcada delante el Palacio del Rey. Año 1661». Tan sols més endavant, quan el barroquisme vagí augmentant, ens trobarem amb les denominacions de «Col·legi de Nobles» i «Imperial i Real Col·legi». Cal recordar també que de l'original Cordelles es passa al de Cordellas.*

es repeteixen les mateixes coses i les mateixes dades. Potser la principal font en són els *Anales de Cataluña* d'en Feliu de la Peña. Aquest conegut historiador ens dóna per primera vegada, com a data inicial de la història d'aquest collegi, l'any 1538, en què es va collocar, segons ens diu, la primera pedra, en presència de l'emperador Carles V². Com a font d'aquesta notícia, escriu al marge de la plana: *Dietario del colegio de Cortelles*, manuscrit que fins al moment present no hem pogut trobar.

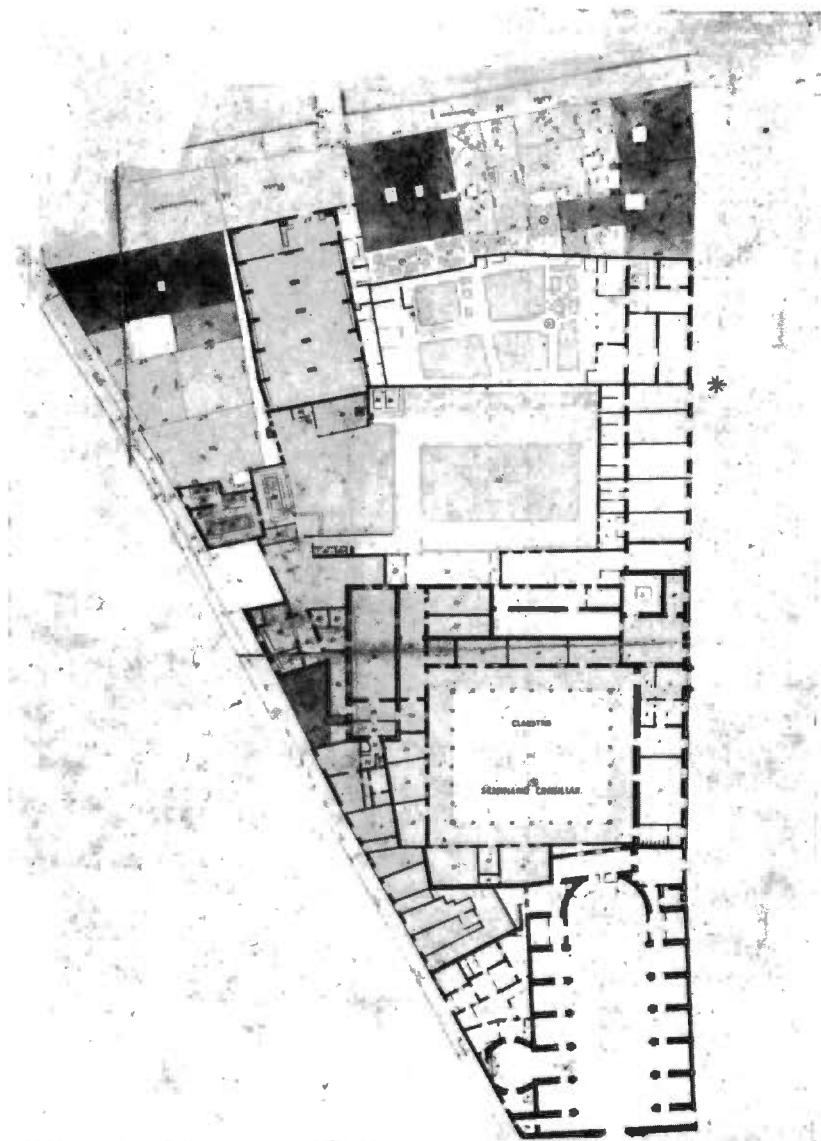
Els historiadors del segle següent ens repeteixen aquesta data de 1538. Víctor Balaguer a la *Historia de Cataluña* hi alludeix de passada, repetint el de la collocació de la primera pedra³; a més ens dóna, Pi y Arimon a *Barcelona antigua y moderna*, algunes altres indicacions de caràcter cultural, i afegeix en una nota la major antiguetat d'aquest Collegi respecte al de Madrid⁴; anotació que Víctor Balaguer, a *Calles de Barcelona*, inclou ja en el mateix cos de la descripció⁵. Les confusions que, segons hem alludit, regnen entre les històries dels Collegis de Cordelles i de Betlem, encara es poden complicar si afegim el fet que ambdós es troben prop de l'Estudi General, al capdamunt de les Rambles. Això ex-

² NARCISO FELIU DE LA PEÑA, *Anales de Cataluña*, vol. 3 (Barcelona, 1709), p. 180, col. 1: «Día primero de abril (1538), puso la primera piedra el César para la fábrica del Colegio de Cordelles, que con privilegio del Emperador, año 1533, avía fundado Don Juan de Cordelles, hallándose este año presente Don Jayme su hijo, el qual, año 1572, dotó liberalmente a dicho Colegio, baxo la Real Protección del Señor Rey Phelipe I» (primer del regne d'Aragó, segon del de Castella).

³ VÍCTOR BALAGUER, *Historia de Cataluña*, vol. 4 (Barcelona, 1863), p. 99: (1538) «El 27 de febrero se publicó la tregua con Francia, y Carlos volvió a Barcelona, donde aún estaba en 1.º de abril, puesto que en dicho día puso la primera piedra para la fábrica del colegio de Cordelles».

⁴ ANDRÉS AVELINO PI Y ARIMÓN, *Barcelona antigua y moderna*, II, (Barcelona, 1854), p. 174: «IMPERIAL Y REAL SEMINARIO DE NOBLES DE CORDELLES: Fue fundado por D. Juan de Cordelles, de nobilísima familia catalana, de quien llevó el nombre, con privilegio del emperador Carlos V, que puso la primera piedra para la fábrica de su edificio el 1.º de abril de 1538. Dotó liberalmente en 1572 el hijo del fundador D. Jaime de Cordelles, canónigo de la Santa Iglesia de Barcelona, chantre de la metropolitana de Tarragona, electo obispo de Elna. Y finalmente otro individuo de la familia, D. Galcerán de Cordelles, Concejal de Barcelona, le cedió en 1662 a la Compañía de Jesús, a cuyo cargo estuvo hasta su extinción.—Habiendo el Establecimiento merecido la aprobación de D. Felipe II, obtuvo los títulos de *Imperial y Real*...». En la nota 1: «La erección de este Seminario precedió, pues, en ciento ochenta y siete años al de igual clase de Madrid, que fue fundado en 1725 por Felipe V, según D. Ramón de Mesonero Romanos en su *Manual de Madrid*, p. 198; obra impresa en esa villa en 1831».

⁵ VÍCTOR BALAGUER, *Las calles de Barcelona*, vol. 2 (Barcelona, 1866), p. 207.

Plànol de conjunt dels dos col·legis.
Part superior a l'asterisc: Col·legi de Cordelles.
Part inferior: Col·legi de Betlem (Seminari conciliar).

plica que Bofarull cregués necessari d'adduir el texte del Feliu de la Peña com a comprobant que l'Estudi General i el col·legi de Cordelles eren dues institucions diferents⁶, admetent amb això que hi havia el seu temps qui en dubtava.

Fins i tot coneguts historiadors del nostre segle es mouen amb dificultat en tractar d'aquest assumpte. El P. Astrain, a qui devem la *Historia de la Compañía de Jesús en la asistencia de España*, no troba dificultat en afirmar que el Col·legi de nobles es va establir al segle XVIII⁷; y Carrera Pujal, en el seu interessant estudi sobre l'ensenyament professional a Barcelona als segles XVIII i XIX, ens diu que el fundador del Col·legi de Cordelles el va donar, després, a la Companyia⁸. Com veurem, varen passar gairebé 150 anys entre la fundació del Col·legi y el seu lliurament a la Companyia. Volem citar encara dues obres de l'any passat en què es reflexen algunes imprecisiones, ben explicables d'altra banda, com estem veient. Isabel de Azcárate sembla creure que el Col·legi de Cordelles es va establir en un edifici propietat de la Companyia⁹, mentre Francisco Curet, en el seu article divulgatiu del «Diario de Barcelona»¹⁰, malgrat la seva millor informació, reflexa la mateixa manca de fonts documentals.

Tan sols el P. Creixell va aportar nous coneixements i va aclar-

⁶ ANTONIO DE BOFARULL, *Historia crítica de Cataluña*, t. VII (Barcelona, 1878), p. 78. Després de copiar el que hem citat d'en FELIU DE LA PEÑA prossegueix: «por este dato podemos casi dar por cosa bien distinta el colegio de la Universidad (= Studi general), sin rechazar que los discípulos de aquél se distinguiesen en ésta». Naturalmente es trata de dues entidades independientes.

⁷ ANTONIO ASTRAIN, *Historia de la Compañía de Jesús en la Asistencia de España*, t. VII (Madrid, 1925), p. 34: «También deben contarse como fundaciones nuevas de esta Provincia (de Aragón) los seminarios de nobles entablados en Barcelona y en Calatayud, a imitación del que se fundó en Madrid, como luego veremos».

⁸ JAIME CARRERA PUJAL, *La enseñanza profesional en Barcelona en los siglos XVIII y XIX* (Barcelona, 1957), p. 7: «Regentaba la Compañía de Jesús en Barcelona los dos colegios de más fama, el de Belén y el de Cordelles, dedicado aquél preferentemente a los novicios de la Orden, y el otro, a los jóvenes de la nobleza catalana, pues por algo se llamaba Real Seminario de Nobles de Cordelles, nombre éste de su fundador, que en el último tercio del siglo XVII lo entregó a los Jesuitas para sacarle de la decadencia en que había caído» (els subrallats són meus).

⁹ ISABEL DE AZCÁRATE RISTORI, *La enseñanza primaria en Barcelona desde 1600 a 1772*. «Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad» 5 (1964) 147: «Plano del Convento de la Compañía de Jesús (Belén), en donde se erigió el Colegio de Cordelles». El Col·legi de Cordelles es va construir al costat del de Betlem.

¹⁰ FRANCISCO CURET, *Aspectos de la vieja Rambla. Colegio de Cordelles*. «Diario de Barcelona», 23 agosto 1964.

rir alguns punts¹¹. Per desgràcia, sense donar-nos-en les fonts, ni el lloc on es trobaven. Una d'aquestes fonts ens és coneguda: el Diari inèdit del Col·legi de Betlem de Barcelona¹², però l'altra¹³, no sabem on va localitzar-la; diu que es tracta del reglament que des de 1763 regia el dit Col·legi: per tractar-se d'una data tan tardana no ens interessa de moment i per això preferim treure la resta de la font manuscrita.

Alexandre Galí va publicar, l'any 1954, *Rafel d'Amat i de Cortada Baró de Maldà*. En aquesta obra estudia, com ningú abans d'ell, la formació literària de la Barcelona de la seva època, i tracta del Col·legi de Cordelles; això li dóna peu per fer un petit esboç històric, criticant les afirmacions de Pi i Arimon.

¿Com és possible, ens hem de preguntar, que un Col·legi de tanta fama, no hagi interessat suficientment per a fer-ne una història monogràfica, i el seu record s'hagi pogut esborrar d'una manera gairebé total de la memòria dels catalans? (...) Ara bé, quant a la fama de la institució, tenim la sospita que Pi i Arimon, com altres autors moderns que potser el segueixen, va confondre el Col·legi de Cordelles amb el de Betlem que els jesuïtes tenien a la mateixa illa de la Rambla, on tenien, a més, al costat de l'església, el convent¹⁴.

Però, malgrat la seva intuïció, no tot el que diu respon a l'exactitud històrica. Li mancaren documents.

El fet d'haver pogut localitzar alguns documents de la història d'aquest Col·legi ens ha mogut a publicar-los a fi d'aclarir alguns punts que creiem interessants per a la història del dit Col·legi i de la mateixa ciutat de Barcelona.

Considerarem tan sols dos moments: el de la seva fundació, i el del seu lliurament a la Companyia de Jesús; fet aquest últim, que, en aquest article, tan sols estudiarem fins a la guerra del 1640.

¹¹ JUAN CREIXELL, S.I., *San Ignacio de Loyola. Gloria póstuma*, t. II (Barcelona, 1922), cap. IV, n. v: *Seminario de nobles* (pp. 266-276).

¹² Crónica del Colegio de nuestra Señora de Belén de la Compañía de Jesús, t. I (1545-1700). Ms. B. II. 4. A L'Arxiu de la Província tarragonina de la Compañía de Jesús (= APT) (antiga d'Aragó).

¹³ «Breve Información del Imperial, y Real Seminario de Nobles de Barcelona». Cf. CREIXELL, o.c., pp. 267-273.

¹⁴ ALEXANDRE GALÍ, *Rafel D'Amat i de Cortada Baró de Maldà* (Barcelona, 1954), p. 142.

FUNDACIÓ DEL COL·LEGI DE CORDELLES

L'affirmació de que la primera pedra fou collocada el dia 1.er d'abril de 1538 ens sembla, fins a aquest moment, difícil d'admetre. Per una banda els diferents autors que, copiant-se l'un a l'altre, ho diuen així, tenen tots — sospitem nosaltres — una mateixa font: l'obra indicada de Feliu de la Peña; per altra banda trobem un silenci absolut de les fonts coetànies. És cert que en Carles V va estar a Barcelona l'any 1533¹⁵, però no se'ns diu res del privilegi donat per ell a En Joan Cordelles per a la fundació d'un Collegi, cosa per altra banda prou important per a ser ignorada.

També és cert que el mateix emperador estava novament a Barcelona l'any 1538. El Dietari de l'Antic Consell¹⁶ ens parla de la visita que els consellers varen fer a l'emperador per expressar-li llur condol per la mort de la seva cunyada, la infanta de Portugal, el dia 31 de març precisament. No creiem que aquests moments de dol fossin dels més aptes per collocar, l'endemà, una primera pedra. A més, les Rúbriques d'En Bruniquer, que durant aquests anys ens recorden la collocació d'algunes primeres pedres¹⁷, silencien aquest fet, i això tant respecte al primer dia d'abril com a cap dia dels anys immediats.

El silenci ens resulta encara més inexplicable quan constatem que les mateixes fonts ens parlen de l'inici de les obres de l'Estudi General¹⁸ i de l'edifici del Collegi de Betlem de la Companyia de

¹⁵ MNA, vol. III (Barcelona, 1894). Carles va arribar a Barcelona el dimarts 22 d'abril (p. 464), va sortir cap a Mongó el dimarts 10 de juny (p. 465), la malaltia de l'emperatriu el va obligar a tornar sobtadament el 22 del mateix mes (p. 467), i el 12 de setembre va retornar a Monçó (p. 474).

¹⁶ MNA, vol. IV (Barcelona, 1895), p. 68. «Març. Dijous xxviii. En aquest dia los honorables consellers foren ab gramalles de dol y ab prohomens a visitar a sa magestat per rahó del dol de la mort de la Illustríssima Infanta de Portugal quandam duqueça de Savoya cunyada de la dita Magestat...» El dia següent: 1.er d'abril no hi ha res.

¹⁷ RB, vol. IV (Barcelona, 1915). «Divendres a 17 de mars 1553, en Dietari apar que los Concellers anaren al Speró de Ponent, per posar la *primera pedra* al Baluart qui's havia de edificar al costat del dit Speró (p. 61); «A 14 de juny 1540, se posà la *primera pedra* del Baluart de la Plassa del Vi devant la font del Angel» (p. 64); «Dilluns a 19 de abril 1649, en Dietari apar que los Concellers anaren a la Dressana per veurer posar la *primera pedra* en lo llens de la muralla del Baluart de Sta. Eulàlia, al de Sta. Madrona» (p. 67). Els subratllats són meus.

¹⁸ «A 10 de agost 1536, en Trentenari se tractà de edificar casa per Studi al

Jesús¹⁹, tots dos al final de les Rambles. Entre mig hi hauria existit ja, si fos veritat la data que discutim, el Col·legi de Cordelles, i hauria sigut fàcilment alludit.

Però hi ha més. Al costat d'aquests arguments negatius, en trobem de positius que creiem que si no exclouen aquesta data de manera definitiva, sí que proven, al menys, que l'edificació del col·legi com a tal, és molt posterior a ella.

El primer és la informació que el Rector del Col·legi de Betlem va enviar a Roma a fi de demanar al Sant Pare Pius V l'anul·lació, per una vegada, del privilegi de *fatiga*, del dret català, en favor dels propietaris directes i allodials de l'hort on després s'alçarà el Col·legi de Cordelles. Desconeixem l'efecte que va produir una petició d'aquesta mena a Roma; possiblement somrigueren. A nosaltres, però, aquest document ens dóna, a més d'unes notes històriques i jurídiques del moment, la solució a la nostra recerca; per això el publiquem íntegre en apèndix²⁰. La Companyia treballava ja de temps a Barcelona, havia anat ampliant de mica en mica el seu edifici, i ara veia la possibilitat de comprar un gran hort que, si no queia ben bé al costat dels terrenys que posseïa, n'estava molt a prop, i era considerat indispensable per disposar de terrenys de joc i esbarjo pels estudiants. Na Baetriu de Guimerà posseïa l'hort emfitèticament, i n'eran propietaris directes tres entitats eclesiàstiques. Al bell punt de realitzar la venda a la Companyia per 400 lliures, «el Reverend senyor Jaume Cordelles, canonge de

cap de la Rambla» (RB. II, p. 343). «A 18 de octubre 1536, fou posada la primera pedra...» (ibid.).

¹⁹ «En l'any 1544, se fundà lo Col·legi de Bethlem en Barcelona» (RB. III, p. 86). «A 3 de juny 1553, lo Consell ordinari donà llicència als PP. de la Companyia de Jesús de fer casa en Barcelona a la Rambla, confirmant la que tenian ja dels Consellers predecessors, y a 19 de juliol 1555, fou la benedicció de la Iglésia de Bethlem...» (R. B. III, p. 88.) L'any 1544 és el de l'arribada del Pare Araoz a Barcelona i dels inicis dels treballs apostòlics dels jesuïtes a la Ciutat. Vegí's la carta del P. Araoz a sant Ignasi des de Barcelona, 3 de febrer de 1544 *Epistolae Mixtae* (Monumenta historica, S.I.) I (Madrid, 1898), p. 159; i la que li va escriure des d'Almerin (Portugal) el 8 de maig del mateix any (ibid., pàgina 166); i el *Chronicon S.I.* (M. H. S. I.) I (Madrid, 1894), p. 140. Però varen posar a la casa de Micer Boquet fins a l'any següent en què varen llogar una casa enfrente de la vicaria del Pi. Vegí's: BALTASAR ÁLVAREZ, *Historia de la Provincia de Aragón*. Ms. Archivum Romanum Societatis Jesu (= ARSI) Arag. 26. L. II, c. 7.

²⁰ *Informatio pro parte Reverendi Rectoris et Collegii patrum et fratrum Societatis Jesu in domo de Bethlem Civitatis Barcinone ad impetrandum a Sanctissimo domino nostro Pio V ius praelationis seu faticae, et mortizationem subscriptorum.* ARSI. Inst. 187. 241-243. Vegí's l'Apèndix: doc. 1.

l'església de Barcelona, va voler (segons sembla ja ho volia abans), comprar d'aquella senyora aquell mateix hort, a fi d'edificar-hi, com es diu, un Col·legi d'estudiants que, com també es diu, té planejat de fa alguns anys»²¹, i sabent, o per ella mateixa o per una altra persona, la voluntat dels pares de la Companyia, va obtenir dels propietaris directes el dret de prelació, dit també de *fatiga*, amb el qual impedia la compra intentada pels jesuïtes. Aquests consultaren amb advocats què podien fer, i la resposta va ésser que tan sols restava la possibilitat del recurs al Papa, ja que, essent eclesiàstics els propietaris directes, «no hi ha dubte que el Sobirà Pontífex pot concedir a qui vol, no tan sols el dret de *fatiga*, sinó també expoliar, al menys per aquest cas, els qui el posseixen», sobretot per causa del bé espiritual que el Col·legi de Betlem produeix a la ciutat i per les seves necessitats d'expansió; tenint a més en compte que, el dit Cordelles, no ha encare «instituït ni començat a instituir, el seu Col·legi, del que en ve parlant de temps»²². També li demanen al Sant Pare que els concedeixi el dret de *fatiga i d'amortització*, ja que els béns, en incorporar-se a l'Església, passen a mà morta. De moment varen pagar, el 2 de maig de 1571, les 400 lliures convingudes a na Beatriu; però varen mantenir en secret la compra fins que no arribés la resposta de Roma.

Ignorem la resposta de Roma, però sospitem quina va ser en trobar, anys després, edificat en aquell hort, el Col·legi del canonge Cordelles. En no concedir Roma la petició, es devien veure obligats a renunciar a l'hort i devien recuperar les 400 lliures. A l'Arxiu de la Corona d'Aragó hem trobat un pergamí amb la citada compra d'aquest hort pel P. Ayala, rector de Betlem. Aquest document és important perquè ens prova que el canonge tenia ja aleshores uns altres terrenys a les Rambles que vénen citats com un dels límits d'aquest hort²³.

²¹ ARSI. Inst. 187. 241.

²² Ibid. 242 v.

²³ «...totum illud patium terrae solo equatum in quo olim erat constructum et fundatum lupanarium vulgo dictum de la Volta den Torra, partim pariete et partim et pro maiori parte tapiis circumclusum quod occupat de longitudine triginta et quinque cannas et de amplitudine viginti canas, et quotuor palmos ad mensuram Barcinone cum tribus portalibus duobus scilicet lateribus clausis olim aperientibus in Rambla praesentis civitatis et reliquo in quodam vico dicto den Massaguer scilicet a parte occidentis aperienti cum introibus exitibus cum

El segon ens el proporciona el mateix fundador: en donar el canonge Cordelles els Estatuts del futur Col·legi al notari Joan Sala, es diu en l'acta notarial que eren pel Col·legi «quod intendit aedificare et dotare»²⁴, el que suposa que ni tan sols en aquella dada, 16 juliol 1572, s'havia començat a edificar; ja que d'haver estat així, hauria dit: «quod ipse aedificat», o quelcom de semblant.

Un altre document ens complementa la notícia:

Erigió este edificio el Ilustre Señor D. Jaime de Cordellas, canónigo de Barcelona, y chantre de la santa Iglesia de Tarragona, para estudiantes de algunas ilustres familias que nombra en su testamento, y aunque se dio mucha prisa por ponerle en debida perfección, le impidió la muerte sus designios a 7 de enero de 1577; pero dejó dinero para acabarle y renta para fundar seis becas, señalando por Patrón del Colegio al Ilustre D. Miguel de Cordellas, su sobrino, que era entonces Regente del Real Consejo de Cataluña, y lo fue después del Supremo de Aragón, y a los legítimos herederos de su noble casa, encargándoles que se pusiese en debida perfección y nombrase los colegiales que habían de ocupar las becas²⁵.

pertinentiis suis universis quod ego (...) habebam (...) satis prope portale vocato de la Porta ferrissa in loco dicto de la Rambla. Et illud teneo pro certa et maiori parte, videlicet illam partem in qua olim decem hospitia sive domus contiguae erant constructae, versus mare seu meridiem cum quadam particula sive certa orti seu retro ortali tunc eisdem dominibus contiguo teneo per monasterium Sancti Pauli de Campo, Barcinone, seu suum Reverendum Dominum Priorem nomine eiusdem et sub dominio et allodio dicti monasterii ad annum censum (...) quidem pars terminatur prout antiquitus terminabatur ab oriente in dicta Rambla et que antiquitus dicebatur riaria sanctae Annae. A meridie in horto seu honore Reverendi Jacobi Cordellas canonici Sedis Barcinone, qui fuit heredum seu successorum den Balla quadam tapia mediante. Ab occidente in alia parte dicti patii in qua olim erat (...) quidam vicus dictus de la volta. Altera vero pars dicti patii que antiquitus erat ortus tenetur per Rectorem altaris Sti. Blasii in sede Barcinone constructi et sui Rectoris nomine eiusdem et sub dominio et allodio eiusdem tanquam administratorem quorundam aniversariorum (...) et terminabatur dicta pars prout olim terminabatur ab oriente in dicta rambla ex qua parte habet de latitudine quatuordecim cannas. A meridie in residua parte designanda ex qua parte habet de longitudine viginti cannas. Ab occidente in dicto patio in quo olim erat quoddam retro corrale domorum que sunt allodium altaris sancte Barbare constructi in dicta sede ex qua parte habet de latitudine quatuor cannas et septem palmos... et a cirzio in quodam alio orto allodio dicti altaris sancti Blasii quadam tapia mediante. Residua vero pars dicti lulanario in qua olim erant constructae quatuor domus cum orto eiusdem contiguo tenetur per secundum praesbiteratum altaris omnium sanctorum constructi in ecclesia Marie de Mari in Barcinone (...) et terminabatur (...) ab oriente in dicta riaria sanctae Annae. A meridie in dicto vico de la volta. Ab occidente in quadam alia tenedone (...) Et a cirzio in quodam alio orto... (...). Quadringtonis libris modo praedicto exsolvistis facio apocham....». ACA. Mon. 2.560. 1 (el subratllat és meu).

²⁴ ARSI. F. G. 788. 257.

²⁵ APT. B. II. 4. 272 v-273.

Però ni tan sols aquestes paraules «oficials» responen a la veritat. Haurem de recórrer al testament de D. Jaume per a conèixer amb exactitud l'estat de la qüestió. Ens diu:

... Deix i atorch a nostre Senyor y a la ànima mia y a un Collegi de studiants de *mon linatge*, lo qual collegi vulla sia instituït de aquella forma y manera que jo ab acte apart instituiré, e si per ventura jo moriré abans de fer la tal institució vull que los dits marmessors meus lo instituiscan y instituïhir hagen del modo y forma que ha ells o a la maior part de aquells apparrà, vull emperò que sie instituït en la Rambla de la present ciutat y en les cases y horts que jo he comprades per dit efecte en lo carré que va de la Rambla al peu de la creu...²⁶.

Aquestes paraules són suficients per a demostrar-nos que, aquell any 1574, el canonge havia ja comprat les cases, però no havia començat a edificar. Ni una paraula de la primera pedra!

A la seva mort el seu nebot D. Miquel va executar l'encàrrec, i portà a terme la construcció de l'edifici. Llegim en el Diari del Col·legi de Betlem:

Hízolo el Regente con cuidado, y así el año de 1593 estuvo en la devida perfección, y se dieron estatutos a los Colegiales, firmados según la disposición del testador por el Virrey de Cataluña, que entonces lo era el Excmo. Señor Duque de Maqueda, que firmó a 10 de mayo de este mismo año, y en su privilegio aceptó al Colegio bienes y colegiales *sub immediata protectione regia*, que fue hacerle Colegio Real, y ese mismo año se pusieron los colegiales en su posesión²⁷.

L'any següent — si no es tracte d'un error de dates (ens crida l'atenció la coincidència dels dos 10 de maig) — firma el Consell la concòrdia sobre la franqueza — exempció de pagar alguns

²⁶ AHPB. Joan Sala. Testaments I, llig. 17. 66 v.

²⁷ APT. B. II. 4. 272 v-273. Es podia anomenar *real* per estar sota la protecció del rei, i veurem que aquest serà un dels motius perquè no es volia admetre la visita pastoral del Bisbe; però el títol de *Imperial* és posterior. Resseguint els panegírics, veiem que fins el 1728 les seves expressions intitulars es formulen més o menys així: «...In Regiis Societatis Jesu Scholis alumno...». La primera indicació que nosaltres hem pogut localitzar amb el títol de *imperial* és la de 1729 sota la forma: *Caesarei Regiique Cordellensis...*; i a l'any 1733: *Regium et imperatorium...* Però aquests títols no són constants, de manera que no tots els discursos, etc., posteriors a l'any 1729 porten l'allusió al caràcter de imperial. Alexandri Galí en la obra citada (cf. nota 14), p. 144, dóna com a data inicial de l'apellatiu *imperial*, la del 1700. Nosaltres no hem pogut trobar documents en aquest sentit, però és possible.

drets — en favor del «Collegi del Capíscol Cordelles»²⁸. Dos anys després 1595, construeixen el Collegi de Betlem i el de Cordelles, a parts iguals, la pared que separa els seus horts²⁹. A fi d'arrodonir els seus terrenys, el Collegi de Betlem compra l'any 1597 «la casa que está entre nuestra iglesia y la huerta en precio de 335 ll., y así queda agora el Collegio por aquella parte aislado, hasta el Collegio del Capíscol Cordellas»³⁰.

Abans de descriure el Collegi, cal parlar dels seus fundadors i donar un esguard als seus estatuts.

D. JAUME I D. MIQUEL CORDELLES

Poc és el que sabem del fundador. Algunes actes notariais ens diuen que tant el canonge Jaume com els de la seva família vivien a la Baixa de S. Pere de les Puelles³¹, i ens assabenten dels seus lligams familiars. Els discursos fúnebres que més endavant — ja en mans de la Companyia el Collegi de Cordelles — es celebraven el 21 de novembre en honor d'ell, i dels seus successors, són tan sols una meravellosa mostra de la grandilocüència barroca, rica en flors literàries i buida en conceptes. Poquíssim és el que podem esbrinar, en mig de tantes cites d'autors clàssics, de la vida i activitats del propi canonge Jaume.

Dels diferents panegírics, oracions, lloances i poesies que hem pogut llegir, n'hem tret en clar els títols de que gaudia D. Jaume, cosa, d'altra banda, que cal mesurar dintre de les exageracions de l'època. La llista més completa ens la dóna el panegíric que li dedicà, l'any 1684, Josep Taverner i Ardena. Ens diu:

Fuit Elnensis Ecclesiae mysta renuntiatus: fuit Barcinonensis Ecclesiae Canonicus, et Tarragonensis Praeceptor: fuit Caroli V et Joannis Austriaci a Confessionibus: fuit Caesarei exercitus Vicarius generalis: ter Deputationis Consistorio praefuit. Sed quam suffragantibus meritis, ad quod gradus dignitatem ascenderit his solum ignorabit, qui a Corde-

²⁸ «A 10 de mars 1594, Concòrdia sobre la franqueza del Collegi del Capíscol Cordelles» RB. II, p. 169.

²⁹ «En el mismo mes de agosto (1595) se hizo la pared de piedra de fil entre nuestra huerta del Colegio y la huerta del Colegio del Cabíscol Cordellas, contribuyendo el Regente Cordellas y el Padre Rector por partes iguales; y gastó el Colegio por su parte cerca de 80 ll.» APT. B. II. 4. 16

³⁰ ARSI. Arag. 23 I. 272 v. Més indicacions en: APT. B. II. 4. 18.

³¹ ARSI. F. G. 788. 257. AHPB. Joan Sala. Testaments II, llig. 20. 179.

liensis familiae historiis omnimode peregrinetur. Et ut alia omittam, quae eius merita maximopere commendant, producam divitem testem Baptistam Castaneum purpuratum principem omni laude maiorem. Eius verba arrectis auribus, excipite: «Istius tam magni operis est author Nobilis Don Jacobus de Cordellas cuius opera eum manifeste declarant dignum esse aeterno nomine, et benemeritum, meo iudicio, ut a vestra sanctitate promoteatur, ad maiores Ecclesiae dignitates»³².

També ens dónen a conèixer aquests panegírics que va lluitar contra els turcs (a la batalla de Lepant?), si bé no ens diuen amb quin càrrec, i les paraules amb què ho diuen es poden aplicar a molts dels qui, d'una manera o altra, hi varen pendre part³³. Altres documents menys retòrics ens parlen de la seva pertinença a la Cúria en aquest temps³⁴.

L'altre aspecte de la seva vida que ve repetit és el de la seva caritat envers el pobres, i en concret la seva activitat durant una pesta a Barcelona³⁵.

³² *Litterarium Parentale Obsequium quod in sacello columnatae Virgini sacro Collegii Cordeliensis, sub immediata Regis protectione suscepti, exsolvebat, illustrissimo D. Don Jacobo de Cordellas. Josephus Taverner, et Ardena. humaniorum litterarum ac. Amoeniorum litterarum cultor, et Collega eiusdem Collegii Beatae Mariae, et D. Jacobi. Año 1684. Barcinone: Ex Typ. Josephis Llopis, in vico Sandaliorum.* (s. n.), p. 4.

³³ «Videres navim, qua praeclarissimus ille ductor Dominus Jacobus de Cordelles vehebatur, in bellatrices Maurorum trabes vehementer irruere, bombardorum fulgura emittere, infestos calamos iacere, ferratas lanceas contorquere, sclopeta aerea explodere, glandes plumbeas congerere... Hortatur suos in crudelissimos christiana fidei hostes, expandit vexillum ubi Redemptoris imaginem occultabat, clamat, ciet, concitat, rugit Cordellensis Leo...» : *Annua Declamatione, non funereis redimita pompis, sed gratitudinis cumulata obsequiis : quam illustrissimo D.D. Iacobo de Cordelles, Barcinonensi quondam, meritissimo Canonico, simulque Tarragonensis Basilicae maximo Praecentori : in consistorio Deputationis Gotholauniae ter vigilantissimo Praesidi, Caesareae Maiestatis validissimi, quondam exercitus Generali Vicario, nec non ad sacras Helnensis Episcopatus infulas electo : Egregius D.D. Jacobus de Copons, et Falco, Nobilis huius Collegi Beatae Virginis columnatae, et divi Jacobi de Cordelles sub immediato Regis patrocinio suscepti, Collega ac Rethorices, simul, et poeseos studiosissimus cultor obtulit, dum a Minerali suggetto gratulabundus recitavit. Barcino. Ex Typog. Ioannis Yolis. Anno 1680.* (s. n.), p. 3. Pot resultar interessant constatar com lo que en el discurs precedent venia afirmat dintre d'ell passa ara a ésser títol; progressiu abarrocament.

³⁴ D. LUCIANO SERRANO, *La Liga de Lepanto entre España, Venecia y la Santa Sede (1570-1573)* (Madrid, 1918), tomo I.: «Nos hemos impuesto la ímpresa labor de recorrer los Regesta Vaticana de San Pio V en busca de españoles con cargo en la Curia pontificia; y en ellos encontramos (...); Juan de Aragón, Santiago Cordelles, Rafael de Ameanda escritores...» (pp. 51-52; nota 1).

³⁵ «Grassabatur perniciosa labes, quae Barcinonem, ac Lalaetaniam omnem pene delevit. Conflagrabant omnia horribili pestilentie, incendio; ubique audiebantur gemitus, ubique mortis terrores; ubique sepulchrorum spectacula, ubique languentium multitudo. Nec tantum laborabant homines, sed nimis siccitate

També ens diuen aquests panegírics que les seves cendres reposaven a la capella del seu Col·legi³⁶. Ignorem si es tracta de pura retòrica, o si més endavant en varen traslladar allí les seves despulls de la tomba de la catedral de Barcelona on varen ser sepultades³⁷. Ens inclinem més a la primera hipòtesi, ja que en la descripció de l'edifici i inventari, al temps de l'expulsió de la Companyia de Jesús, no es parla del sepulcre de D. Jaume en cap de les dues capelles³⁸.

El seu nom, COR-delles provocà uns jocs retòrics innombrables en què es perdien la majoria dels panegiristes... estalviant-se així les dificultats del concret. Per celebrar la festa patronal l'any 1662 es va ornamentar tota la Casa: vestíbul, patis, escales i aules, amb molts epigrames, escuts i retrats dels membres de la família del fundador i patrons: d'aquests epigrames, 30 varen ésser impresos. En tots ells es juga amb la paraula cor³⁹.

squalebant agri; nullum erat commertium, atque adeo victum necessario plebs multa brevi omnino caruit, nullaque medicina aegrotae ac prope desperatae urbi reperiebatur. Quid ergo miseri, ac aegroti in tan communi egestate? Quid egissent, nisi animam, si Iacobus comuni calamitati singularibus auxiliis non subvenisset, quid iacibus igitur? *Debitum oppigneratae Fidei obsequium: singulare grati animi monumentum illustrissimo D. D. Jacobo de Cordelles. Barcinonense quondam canonico, simulque Tarragonensi maximo Praecentori: Caroli V serenissimum Ioannis Austriaci confessario; (...) Annua declamatio habita a Iosepho Brazo, et Duran civi honorato Barcin. ex Patre in Album relato, humaniorum litterarum Alumno, et Collega in Collegio B. Mariae, et divi Jacobi de Cordelles sub immediato Catholicae Maiestatis patrocinio suscepto. Barcin. Ex Typogra. Ioannis Yolis, in vico Gospiniorum.» s. f., s. n., p. 6. Incomprendibles ens resulten avui expressions com: «Audierat aliquando benignus expressus noster Cordellius magnam errorum inopum catervam Barcinonenses per vicos continuo divagari: congregat igitur multitudinem illam proponit cuique erogandam eleemosinam, si dessignato tempore suea Missae sacrificio interessent. Ex eadem die prospiceres mendicorum turvas confluere, Cordelliae domus compota adire, solitumque levamen, et corporis et animae simul recipere». *Annua declamatio, non funereis redimita (...) Egregius D. D. Iacobus de Copons, et Falco (...) Barcino. Typog. Ioannis Yolis. Anno 1680. (s. n.), p. 7.**

³⁶ «Adhuc ipsi Collegii parietes foelicis animi exuvias, et cineribus gaudent, tripudiant, et exultant.» *Perenne gratitudinis obsequium sacrum per illustri Barcinonensi canonico ac Tarragonensi Ecclesiae Praecentori meritissimo. D. D. Jacobo de Cordellas Amplissimo Nobilitatis erudiendae Collegii Fundatori. Oratio funebris Ad primum instauratae eloquentiae Academiis argumentum, Nobile Cordellium stemma proponens explicandum. Structa a Nobili D. Carolo de Areny, et de Fiesco, Collega eiusdem Barcinonensis Collegii Beatae, et divi Iacobi de Cordellas. Typis Mathevat iuxta Templum Beatae Marie de Pino. Anno 1662 (s. n.), p. 8.*

³⁷ AHPB. Joan Sala. Testaments I, llig. 17. 66 v i 67 v.

³⁸ AHMB. Judiciais. Corregidor. llig. 13. H. Inventari del Col·legi de Cordelles.

³⁹ Vegi's per exemple: «Empressa XI. Del Señor Juan Baptista Gazia. A la feliz memoria del Señor Don Jayme de Cordellas, de quien la muerte no pudo

És encara el seu testament el que ens dóna més notícies — tot i ésser tan poques — perquè ens diu que va ésser fill de Pere Cordelles i Tecla, que el seu pare era natural de Monistrol de Montserrat, que volia ésser enterrat al vas dels canonges de Barcelona, i que les exèquies fossin solemnes, com calia a la seva dignitat⁴⁰. En designar D. Miquel Cordelles marmessor seu i patró del futur Col·legi, no ens diu quina era la seva relació familiar; però ho sabem pel testament d'aquest últim en referir-se a «l'oncle canonç», i dir-nos que era germà del seu pare⁴¹.

Poc més sabem de D. Miquel. Pel seu testament coneixem algunes coses de la seva família. Era fill de Francesc i d'Elisabet; el seu fill i hereu universal dels seus béns principals fou Alexandre, que fou anomenat Patró del Col·legi. Els altres fills foren: el canonge Jaume, i Maria; una altra filla anomenada Lucrècia, era ja morta. Va deixar alguns dels seus llibres al Col·legi: «tots los llibres de humanitat y los textuels de Cànones ab glosa, y las Pandectas stampadas en florença exceptat los llibres de devoció en llengua vulgar los quals vull resten en casa»⁴². Va determinar ésser se-

extinguir las luces de obras tan insignes como hizo. Pintóse un feretro enlutado, encima dél un Coraçon con mucha luz como que la repartía por el feretro. Lema: *Vivit post funera fulgens.* Chanut. EPIGRAMA.

Nihil nisi, mors, umbra est offundens lumina vitae,
Est etiam umbra, nisi mortis imago nihil.
Extinguit, simul umbra iubar, perit omne tenebris
Lumen, in obscurà vitaque, morte perit.
Ast hodie mutat leges natura: videtur
CORDIS mors vivens, CORDIS, et umbra nitens».

En: «Agasajo fúnebre a la feliz memoria de los muy illustres señores D. Iayme, y D. Miguel de Cordellas. Distribuido en treynta empressas, sobre el escudo de las armas, que contiene un sol, con un coraçon en medio. Las quales saca a luz Francisco Sala, y de Alemany, en nombre de todos los señores colegiales sus condiscípulos. Y consagra al Señor D. Galcerán de Cordellas, digníssimo Patrón de este no menos illustre, que Docto Colegio. En Barcelona, por Mathevat, delante de N. Señora del Pino. Año 1662 (s. n.), pp. 8-9. En la «carta dedicatoria» afirma l'autor: «Todas las Empressas tiran al Coraçon bañado en luces, Escudo noble de su casa; que fuera notorio agravio mendigar otras imágenes, quando este tan fecundo dá materia tan copiosa a la alabanza» (p. 2). Tant per aquest com per altres panegírics d'aquells anys, es dedueix que, en el seu escut, hi tenien tan sols un COR rodejat de flames. Ignorem quan a aquest cor s'hi afegí una àguila i es formà l'escut complert, tal com el descriu en Rigalt en: *Tratado de Nobleza*, t. IV (s. d.), p. 303: «Cordellas, trahe, Campo de Gules, con una estrella de Oro, con ocho rayos, cargado de un Corazón de Gules, el Gefe de Oro, con una Àguila de Sable, Alas tendidas y altas...». Hem trobat ja allusions a aquesta àguila en panegírics de l'any 1675.

⁴⁰ AHPB. Joan Sala. Testaments I, llig. 17. 66-67 v. Vegi's l'Apèndix, doc. 3.

⁴¹ AHPB. Joan Sala. Testaments II, llig. 20. 180 v. Vegi's l'Apèndix, doc. 4.

⁴² Ibid.

pultat a Sant Pere de les Puelles davant l'altar de la Mare de Déu. L'ordre de patronatge, per a ésser exactes, va quedar establert així: primer la seva muller Elionor de la família Doms, després el seu fill Alexandre i els seus successors, en cas de mort de tots ells l'esmentat canonge Jaume, i en darrer lloc els altres membres de la família. Formà, a més, un patrimoni amb els seus béns: la casa del carrer de Sant Pere de les Puelles, els dos molins a prop del Portal nou, la torra de Cerdanyola, i les Carlanies i rendes de Mura i Castellnou de Bages, perquè accompanyessin sempre el Patró del Col·legi. Va ésser anomenat «ciutadà honrat» el 1.er de maig de 1577⁴³.

ESTATUTS DEL COL·LEGI DE CORDELLES

L'exemplar d'aquests Estatuts que es conservava a l'Arxiu del mateix Col·legi de Cordelles devia desaparèixer quan amb motiu de la guerra del 1640 les tropes reials l'ocuparen com a caserna⁴⁴. Hem trobat la còpia que va ésser enviada a Roma amb motiu de passar el Col·legi a la Companyia⁴⁵.

Mentre adquiria el canonge Jaume els terrenys de la Rambla que els jesuïtes havien cobejat, va reglamentar els afers institucionals. El 16 de juliol de 1572 va convocar a casa seva, al carrer Baix de Sant Pere, el notari Joan Sala, el qual, en presència de testimonis li va lluirar un quadern de 10 folis, en què una tercera persona havia escrit els 35 estatuts que havien de regir el Col·legi, «quod ipse intendit aedificare et dotare prope scholas praesentis civitatis»⁴⁶.

Aquesta darrera expressió prova — com ja hem dit — que el Col·legi no havia estat en aquell temps, any de 1572, ni tan sols començat a edificar.

D'antuvi ja es veu que els estatuts són obra d'un home minuciós i optimista, amb poca experiència de vida escolar. Entre totes les seves prescripcions, n'hi ha dues que són decisives i crearan

⁴³ Vegi's: JUAN F. CABESTANY, *Aportación a la nómina de los «Ciudadans honrados» de Barcelona*. «Documentos y Estudios». X (1962) 22.

⁴⁴ APT. B. II. 4. 272. I en concret: «Se perdieron los papeles...» Ibid. 273.

⁴⁵ ARSI. F. G. 788. 301. (Cf. nota 83.)

⁴⁶ Ibid. 257. El texte íntegre: 257-263 v. Vegi's l'Apèndix, doc. 2.

les dificultats posteriors: els drets de patró i el fet de confiar la direcció econòmica y disciplinar als mateixos alumnes, d'entre els quals s'havia d'elegir el mateix Rector.

Com que publiquem l'original en apèndix, aquí ens podem permetre d'exposar-ne tan sols les línies generals:

Dóna en primer lloc el títol al seu Col·legi: De la Stma. Verge Maria i Sant Jaume (statut 1).

Tracta tot seguit de la vida espiritual: misses a dir i a oir (st. 2), i la triple confessió anual (st. 3).

Es reserva el dret de Patronat, i deixa pel seu testament l'anomenar els qui l'hauran de succeir (st. 4).

Estableix el nombre: sis (st. 5), la qualitat dels alumnes: al menys de 12 anys, que pertanyin al seu Ilinatge; i també la manera com havien d'ésser elegits (st. 6).

Segueixen tres grups de prescripcions: les primeres referents al govern, les segones a l'administració econòmica i les darreres al règim intern de vida.

Pel que toca al govern determina prou clarament quan i com serà elegit el Rector: la vigília de Nadal, i per sort entre els alumnes de més de 18 anys, i ho serà per dos anys. Pel mateix sistema seran elegits dos consiliaris que l'ajudaran (st. 7). Immediatament després de la seva respectiva elecció, juraran fidelitat al càrrec, i defensar els privilegis del Col·legi. Els alumnes li juraran fidelitat i obediència. Juraments que, d'altra banda, hauran de fer els estudiants en entrar al Col·legi (st. 9). El mateix dia de l'elecció donaran, l'antic Rector i els seus consiliaris, compte al Patró, i a ningú més — ni tan sols al bisbe — de l'estat com deixen el Col·legi (st. 10). El nou Rector rebrà del precedent l'inventari dels béns del Col·legi i el guardarà a l'arxiu (st. 11). El Rector pot decidir per ell mateix les coses de menys importància; si es tractés de quelcom veritablement important, es reunirà consell format pels alumnes més grans de 18 anys, i amb el Patró procediran a votació. La majoria decidirà; en cas d'empat, el Patró pot inclinar la votació (st. 12). En cas d'absència del Rector, l'estudiant més antic el succeirà com a Vice-Rector (st. 13).

En quant a l'administració de caràcter econòmic: l'administració de les rendes pertany alternativament als consiliaris. També tindran càrrec de les despeses ordinàries i extraordinàries, però

seguint les indicacions del Rector, fent-li un jurament especial de fidelitat respecte a aquest punt (st. 14). Els diners els guardarà el Rector a la caixa que quedarà tancada amb tres claus: una la tindrà ell, i les altres dues els consiliaris. S'hi guardaran 100 lliures al mes, la resta a la Taula de canvi de la Ciutat de Barcelona (st. 15). També guardarà el Rector o el Consiliari que aleshores no sigui procurador, la clau del celler on es guarda el vi i l'oli, i també el blat (st. 16). Els diners provinguts de censos redimits no podran dedicar-se a d'altra cosa que a comprar-ne d'altres, o a quelcom segur, a judici del Patró, Rector i Conciliaris, i, si es cobren fora de la Taula de canvi, cal que s'hi dipositin tan aviat com sigui possible (st. 33). En el cas que, degut a les circumstàncies, disminueixi la renda, a judici dels mateixos esmentats es poden minvar les despeses, primer les extraordinàries i després les ordinàries; i si fos necessari, fins i tot no admetin alumnes fins que hagia augmentat la renda; en cap cas, però, no es podrà disminuir la renda. En canvi, si augmenta, els mateixos podran collocar l'escreix — si és superior a 100 lliures —, en lloc segur, i amb el seu rèdit pot augmentar-se el nombre d'estudiants (st. 34).

El Rector pagarà també el sou tant al cuiner com al procurador, del qual s'especifiquen les obligacions (st. 28).

Finalment vénen els apartats referents a la disciplina interna del Col·legi.

El Rector i els altres alumnes portaran bonet i vestit clerical negre, amb doblecs de seda morada. El Col·legi els en procurarà de nous cada dos anys. El portaran sempre que surtin de casa. A dins, n'hi haurà prou amb un vestit talar. Qui no ho compleixi després d'avisa't, serà expulsat al tercer dia (st. 17). L'equip serà senzill: el Col·legi proporcionarà tovalles i tovalló, una taula, una cadira i un llit de fusta per a la cambra; la resta queda a càrrec dels mateixos alumnes. A fi d'evitar tant el luxe com les diferències entre ells, no es permet a cap dels alumnes de tenir tapisssos ni altres adornaments, ni tampoc llits de camp, és a dir, amb baldaquí (st. 18).

També es descriu minuciosament l'àpat: vuit unces de carn de moltó repartides entre el dinar i el sopar. Els dies de dejuni es donarà peix i ous per l'import del mateix preu. Al principi i als finals dels menjars 10 diners en fruita. De tot això, els fàmuls en

rebran la meitat. Per a tots hi haurà vi i pa en abundor per l'esmorzar, dinar i sopar (st. 19). Les hores de menjar les fixarà el Rector i s'hi cridarà a cop de campana. Campana que es va inventariar en incautar-se l'Estat de tots els béns després de l'expulsió de la Companyia⁴⁷. A la taula hi haurà benedicció i acció de gràcies (st. 20). Durant el temps dels menjars es guardarà silenci; i ningú — sense permís del Rector — no rebrà menjar especial. Tampoc no es podrà menjar a les pròpies cambres, si no és en cas de malaltia o en d'altres ocasions per motius ben fonamentats a judici del Rector. El que sobri, es donarà una vegada al dia, a la porta del Col·legi, com a almoina (st. 21). No es permet de prendre part als àpats a ningú de fora (st. 22). El Col·legi paga també les despeses de la illuminació de les cambres amb cera i oli (st. 23). A fi d'evitar baralles entre els alumnes, les cambres s'escollliran començant pel Rector segons l'ordre d'antigüetat dels alumnes (st. 27).

Les portes del Col·legi es tancaran després de l'Angelus. La clau la guardarà el Rector. S'obriran ben aviat del matí (st. 29). Només s'admetran visites de dones que siguin parentes fins al quart grau. Si algú admet alguna dona per finalitats deshonestes o hi té relacions fora de casa, serà expulsat totseguit (st. 30). No es pot sortir del Col·legi si no és per anar a l'Església o a l'Estudi, sense permís del Rector, i aleshores es farà amb un company (st. 25). Si a algú li és precís deixar el Col·legi per uns dies, el Rector li pot permetre; però, si és per més de dos mesos, perd el dret a romandre al Col·legi.

No es permet de tenir armes defensives ni ofensives. El duel és castigat amb expulsió; si algú escolar insulta un altre, serà castigat a pa i aigua a judici del Rector. Si és el Rector el que fa injúria a un colegial, o bé hi ha discòrdia entre els alumnes, inter vindrà el patró, que pot fins i tot expulsar, si cal (st. 31). Tampoc no es permet el joc de cartes ni d'atzar dins el Col·legi; si l'avisa no obeeix, serà expulsat (s. 32).

Cada diumenge, fora de les grans festes, es faran uns exercicis literaris al menjador després de sopar. Es tractarà d'allò que s'hagi

⁴⁷ «Una campana mediana de bronce... que era para dar aviso a los colegiales para acudir a sus obligaciones.» AHMP. Judicials. Corregidor, llig. 13. H. (s. n.) 9 v.

estudiant, i es defensarà la doctrina per rigorós ordre d'antigüetat. Després de dinar del mateix dia, s'anunciarà el tema a tractar i es nomenarà els que han d'argumentar; aquests en ordre invers, de manera que començi a argüir el darrerament admès al Col·legi. Presidirà el Rector, i si algú no vol obeir ni intervenir, serà castigat a pa i aigua (st. 24).

Finalment s'estableix que hi hagi un Arxiu on es guardaran les escriptures del Col·legi. Cambra i armaris que tindran tres claus, pel Patró, pel Rector, i pel Notari del Col·legi. Que no se'n tregui els documents, i, en cas de necessitat, que s'anoti el que es treu i que es torni tan aviat com sigui possible. Cal escriure en un llibre tots els documents relacionats amb el Col·legi, i cada any, durant els vuit dies després de Nadal, cal que es faci un reconeixement de tot l'inventari (st. 35). Tant aquest arxiu com el dit llibre figuren a l'esmentat inventari del temps de l'expulsió de la Companyia⁴⁸.

L'EDIFICI DEL COL·LEGI

Hem pogut trobar dues descripcions prou detallades d'aquest edifici, però no n'hem trobat cap gravat; ni tan sols dels elements que el decoraven, per exemple, de l'escut *parlant* de la família dels Cordelles, que adornava la porta principal⁴⁹. Sembla que quan, al segle XIX, va ésser enderrocat, no es varen preocupar gaire de conservar-ne res.

De les dues descripcions a què alludim, pertany la primera al segle XVII, i està escrita poc temps després que fos lliurada a la Companyia la direcció del Col·legi. Té, doncs, el valor de l'immediat i del més proper al temps que estem estudiant. És breu i descriu tan sols l'essencial donant una idea general i de conjunt. La

⁴⁸ «En un alazen o Archivo en donde dicho Señor (Don Francisco Antonio de Copons y Cordelles y de Villalonga) tiene custodiados y guardados no sólo las Escrituras y Papeles relativos a su propio Patrimonio si también los concernientes al dicho Patronato del Colegio de Cordellas cerrados con su cerraja y llave se ha encontrado un libro escrito en papel de Marguilla maior con cubiertas de pergamino y con un rótulo a la cubierta que dice: *Libro de diversas notas tocantes al Colegio de Cordelles.*» Ibid. Llibre que considerem perdut.

⁴⁹ «(El Colegio de Cordelles) tiene su puerta Principal a la parte de la Rambla, encima de la qual en una piedra tiene esculpidas las armas de la Casa de Cordelles.» AHMB. Judicals. Corregidor, llig. 13. (s. n.), f. 14 (cf. nota 35).

segona, que varem poder localitzar degut a l'amabilitat del Sr. Josep Serra i Roselló, pertany al segle XVIII i va ésser escrita a fi d'informar a les autoritats governamentals de l'estat en què va quedar el Col·legi després de l'expulsió dels jesuïtes de Barcelona. És molt llarga i completa. En dóna la seva ubicació exacta, les mides de les seves parets i de com es repartien les cambres en els tres pisos. Preferim copiar aquí la descripció més antiga i deixar per a l'apèndix documental la més llarga i precisa del segle XVIII⁵⁰.

Les obres que la Companyia va haver de fer-hi, en ser-li lliurat el Col·legi, no canviaren en res la seva estructura. Es va tractar sols de collocar portes, finestres, etc. Els soldats irlandesos que l'ocuparen amb motiu de la guerra del 1640, varen deixar-lo en un estat penós. I malgrat les promeses fetes per les autoritats, no va haver-hi més remei que fer les obres necessàries... i pagar-les la Companyia de Jesús⁵¹. L'edifici, però, com a tal, s'havia salvat. Per això la descripció que ens dóna la *Crónica del Col·legi de Betlem*, és la de l'edifici tal com el va fer construir En Miquel de Cordelles:

Es el Colegio de Cordelles un edificio de los más perfectos y bien acabados que tenga España para Colegio de estudiantes. Consiste todo él en un cuarto que tira de levante a poniente, tan capaz, que pueden vivir en él cómodamente 70 Colegiales, sin los maestros y criados necesarios; fórmanle cuatro paredes de cal y canto que le aseguran contra las injurias del tiempo, y el maderaje todo es poco menos que incorruptible, pues todo es de corazón de melis; a pie llano y en el primer suelo hay una hermosa lonja, iglesia, sacristía, refectorio, cocina, despensa, bodega y habitación para los criados: todo muy capaz y perfecto. Súbese por una hermosa escalera de piedra a un salón grande bien dispuesto para las fiestas literarias, el cual tiene al Oriente una

⁵⁰ *Planta y descripción del circuítito, y longitud del Colegio de Cordelles.* AHMB. Judicials. Corregidor, llig. 13. H. (s. n.), ff. 14-16. Vegi's l'Apèndix, doc. 12.

⁵¹ «Quitó el Marqués el alojamiento de los soldados irlandeses que estaban en el Colegio de Cordellas y nos entregó las llaves. Quedó el Colegio cual se pueden imaginar, sin ventanas, sin puertas en los aposentos, las paredes desconchadas, los tejados rotos y toda la casa hecha una caballeriza: y aunque es verdad que cuando el Colegio se entregó a la Ciudad, ésta se obligó a restituirle del modo que le tomaba, reparando las ruinas a gastos suyos de la Ciudad; agora se excusó que estaba alcanzada por causa de las guerras, y fue forzoso que lo reparase el P. Piquer que era Prefecto, del dinero que tenía, en lo qual empleó más de mil libras en reparar la casa, en recorrer tejados, en hacer puertas y ventanas, y disponer la habitación para tanto número de colegiales como habían de venir a vivir en ella...» APT. B. II. 4. 272.

hermosa y dilatada pieza para aula, y al Poniente un cuarto doble con grandes y espaciosos aposentos con estudios y alcobas, sobre el cual corresponde tercero suelo con igual habitación: abajo para desahogo de los Colegiales, por la parte que mira al Mediodía, corre un patio bastante capaz, tan largo como el mismo cuarto. El sitio en que está fundado es junto a la Universidad, para que no le faltara comodidad alguna para las letras⁵².

Creiem exageració retòrica les paraules d'En Joan Baptista Gazia en el seu panegíric en què lloant la família dels Cordel·les diu:

Pues quando atento considero lo insigne de tan esclarecida prosapia, hallo en sola ella, quanto en las demás, o se venera dividido, o se aplaude admirado. Verdad tan infalible, que la testifican los siglos, que la publican los Anales, y no menos la acreditan *las paredes tan magníficas* deste no menos soberbio, que Real edificio⁵³.

**PRIMER INTENT PER CONFIAR EL COL·LEGI DE CORDELLES
A LA COMPANYIA DE JESÚS**

Ben aviat va quedar clar que els Estatuts, malgrat el seu detaillisme, no eren suficients per mantenir el bon ordre del Col·legi. L'optimisme de D. Jaume va topar amb la realitat de la vida. No era, per altra part difícil de preveure. Nois de 18 anys no eren les persones més adients per a regir un Col·legi, encara que fos de tan reduïdes dimensions. I què passaria el dia en què els alumnes no tinguessin ni tan sols 18 anys? Què fer aleshores?

Hem dit ben aviat... A penes han passat 10 anys, que ja el nou Patró, D. Alexandre Cordelles⁵⁴, demanava a la Companyia

⁵² APT. B. II. 4. 272. Una altra descripció: AHMB. Judicials, Corregidor, llig. 13. H. (s. n.), f. 9.

⁵³ *Panegírico en alabanza de los muy illustres señores Don Iayme de Cordellas (...). Don Miquel (...) Don Galceran Patron illustre del Colegio y Cabeça de la Casa de Cordellas (...)* Por el Señor IUAN BAPTISTA GAZIA, y GUERAU, uno de los Colegiales de su Colegio. En Barcelona, por Mathevat, delante de N. Señora del Pino. Año 1662. (s. n.), p. 3.

⁵⁴ Fill de D. Miquel Cordelles, i per tant nebó del fundador. Patró en virtut del testament — del seu pare — que donem en l'Apèndix, doc. 4. Va ésser anomenat «ciutadà honrat» el 1.er maig de 1577 (CABESTANY, o. c., p. 22); elegit diputat per la Ciutat en 1598 (FELIU DE LA PEÑA, o. c., III. 224); i ingressà en el cos de la noblesa en 1600 (ARMANDO DE FLUVIÀ ESCORSA, *Registros de Despachos de 1718 a 1854. «Documentos y Estudios»* XIII (1964) 263).

que acceptés la direcció del Col·legi. Ho sabem indirectament. El Pare Gil, Rector del Col·legi de Betlem, escrivia al General de la Companyia, P. Aquaviva, comunicant-li aquest desig, i insinuant-li, ademés, com li semblava poc oportú d'acceptar. El Pare General li responia des de Roma, a 3 de maig de 1604, que també a ell li semblava poc viable aquella proposició i encarregava al Rector de Barcelona que, amb delicadesa i bones formes, mirés de dissuadir a D. Alexandre⁵⁵.

La negativa de la Companyia semblava prou ferma, però Don Alexandre sabia que moltes coses canvien amb el temps i la consciència.

No deixaria de representar als jesuïtes les dificultats que cada vegada augmentaven. De moment, per a obviar-les, va trobar un camí que li semblà oportú, si bé contra els Estatuts de Fundació. El dia 6 de novembre de 1619 nomenava rector del Col·legi a D. Felip Llorens, que no era alumne del Col·legi, i el mateix dia, per un altre document notarial, aquest Felip Llorens anomenava procurador general del Col·legi el dit patró⁵⁶. Més, un altre document ens diu que, en aquest temps, ni tan sols alumnes no habitaven al Col·legi⁵⁷, possiblement seguint l'establert pel fundador en cas de que les rendes no fossin suficients.

Passaven els anys i D. Alexandre seguia insistint. El nou Pare Rector de Betlem escrivia al també nou General P. Mucio Vitelleschi sobre aquesta petició i aquest li contestà a 18 de gener de 1626⁵⁸, i més llargament al P. Joan Artal del mateix Col·legi⁵⁹, recordant-los que, perquè la Companyia pogués acceptar-lo, era

⁵⁵ «Lo mismo juzgamos aca que no se puede encargar la Compañía del Colegio de Don Alejandro Cordelles y assy convendrá que V. R. con su prudencia le de satisfaction y la negativa porque lo mismo haremos quando nos trataren dello.» Carta del P. Aquaviva al P. Pere Gil rector de Barcelona, 3 de maig de 1604. ARSI. Arag. 6 II. 297.

⁵⁶ ARSI. F. G. 788. 265-266. Vegí's el texte en l'Apèndix, doc. 5.

⁵⁷ ARSI. F. G. 788. 295-296. Vegí's el texte en l'Apèndix, doc. 11.

⁵⁸ Carta del P. Mucio Vitelleschi al P. Marco Antonio del Arco. 18 de gener 1626. ARSI. Arag. 8 I. 25 v.

⁵⁹ «He considerado las razoness, que V. R. me escribe en la de 20 de julio en orden a que admitámos el Collegio de Cordellas, y me parecen bien; pero V. R. no toca la difficultad, que en esto ay, que es ser menester que su Santidad dispense en la ultima voluntad del fundador del dicho Collegio. Veremos lo que en esto se podra hazer, y de mi parte ayudare en quanto pudiere a lo que entendiriere ser de mayor servicio de nuestro Señor, y bien de la Compañía y de nuestros ministerios. En los Santos sacrificios de V. R., etc.» Carta del P. Mucio Vitelleschi al P. Jeroni Vidal del 18 de gener de 1626. ARSI. Arag. 8 I. 25.

necessari que el Sant Pare dispensés del compliment de la voluntat del fundador, ja que en els Estatuts havia establert que la direcció del Col·legi estava en mans dels mateixos alumnes.

A Barcelona consideraren aquesta resposta, i el Patró va decidir-se per donar aquest pas i fer recurs al Sant Pare. Tal com estaven les coses, no podia continuar; pràcticament ni tan sols podia complir-se la voluntat fonamental del fundador que hi hagués un col·legi pels del seu llinatge.

Els jesuïtes de Barcelona, per la seva part, consideraven cada vegada més els inconvenients que podien seguir-se pel seu Col·legi si la direcció del de Cordelles queia en mans menys aptes. Podia esdevenir, per la seva immediata proximitat, un focus de continuades molèsties. Es va anar formant un corrent en favor de l'acceptació, encara que la mateixa província jesuítica d'Aragó havia positivament rebutjat l'acceptació d'altres. Aquesta diferent posició apareix gairebé com una autodefensa en el diari del Col·legi de Betlem⁶⁰.

Possiblement de comú acord, varen escollir D. Alexandre i els jesuïtes, com a representant seu a Roma, per a trametre la petició al Sant Pare, el canonge Dr. Paulo del Rosso⁶¹. El General acusà rebut de la notificació i augurà al rector de Barcelona una solució ràpida i positiva de l'afer a la cort papal⁶².

⁶⁰ «No dejaron de admirar algunos que diligenciaran la Compañía en Barcelona un Colegio de convictores cuando en otras partes lo habíamos rehusado, y en algunos habíamos abandonado los que poseíamos sin contradicción; no son explicable decían, los disgustos que causan los colegiales al cuerpo de la Religión; porque si el Gobierno es austero se quejan los mal sufridos; si flojo, los atrevidos se desvergüenzan; si templado, ningunos se adelantan porque no pueden gobernarse como hombres por la razón, sino como a niños con halagos y castigos, y si éstos se demuestran más con unos que con otros, todo es queja, todo turbación y enredos para salir con falsos pretextos de la clausura del Colegio a la libertad de los patios de la Universidad. Tal vez los padres visten de colegiales los hijos más rudos, y se quejan sino salen estudiantes, como si los Colegios dieran entendimiento...» APT. B. II. 4. 263-263 v.

⁶¹ APT. B. II. 4. f. 123.

⁶² «Recebí la de V. R. de 4 de octubre, en que me avisa, como se embían los recaudos necesarios para alcanzar la dispensación de su Santidad que se desea para lo del seminario de Cordellas. En este negocio se hará lo que se pudiere. Espero que la solicitará con cuidado el Doctor Paulo del Rosso, a quien de allá viene encomendado, y de nuestra parte se lo encomendaremos, y ayudaremos al buen suceso que se pretende; pues importa al bien de ese Colegio tanto como V. R. me dixo acá, y buelve agora a escribirme. Guarde nuestro Señor a V. R. en cuyos Santos, etc. Carta del P. Mucio Vitelleschi al P. Joan Artal. 20 de desembre de 1626. ARSI. Arag. 8 I. 64 v.

La petició de D. Alexandre va arribar a Roma pel gener de l'any 1627⁶³.

Exposava al Sant Pare detingudament les peculiars condicions de la fundació del canonge D. Jaume: les atribucions dels patrons, i sobretot les dels alumnes, dels que depèn el règim tant disciplinari com econòmic del Col·legi. El fundador —prosegueix— creia que això era possible, però, com que la realitat ha demostrat que els nois deixen el Col·legi abans d'arribar als 18 anys, no és factible complir els estatuts i es tem que degut a la inèpcia dels rectors, el patrimoni del Col·legi disminueixi. Demana per això al Sant Pare que —deixant intactes els drets dels patrons— confii a un altre la direcció disciplinari i econòmica del Col·legi, dispensant així del compliment de la voluntat del fundador. I tenint en compte el coneixement que té ell de com dirigeix bé la Companyia de Jesús els seus collegis en diferents països d'Europa i que els dits jesuïtes tenen un col·legi a Barcelona, paret per paret del que està sota el seu Patronat, demana al Sant Pare, doncs, que els anomeni a ells administradors i directors. Després d'aquesta exposició general, resumeix en cinc punts les seves raons: primer: ho demana el servei de Déu; segon: està al costat del Col·legi dels jesuïtes, que amb poc treball el podran dirigir; tercer: l'experiència demostra que ho saben fer bé; quart: difícilment es podrà trobar un altre que no busqui més els seus interessos que els de Jesucrist, dificultat més greu encara tenint en compte que els béns del Col·legi són gairebé 400 lliures; cinquè: que no hi ha esperança que mai els alumnes no arribin a l'edat en què puguin regir bé el Col·legi.

L'interès i l'experiència del canonge del Rossò varen produir el fruit desitjat. Va necessitar tan sols un mes. El 1.er de febrer de 1627 firmava el Sant Pare Urbà VIII el Breu per mitjà del qual donava facultat al bisbe de Barcelona perquè, després d'estudiades les raons proposades per D. Alexandre, donés sentència, i confiés, si ho creia convenient, la direcció del Col·legi a la Companyia; afe-gint, però, tres a mena de condicions: la primera que restessin incòlumes els drets dels patrons; la segona que es fes amb consentiment dels altres patrons —si n'hi havien—, i finalment que el Col·legi

⁶³ ARSI. F. G. 788. 267-267 v. Vegi's l'Apèndix, doc. 6.

quedés sota la jurisdicció ordinària seva, és a dir, d'ell i dels seus successors en el bisbat. El Papa dispensava de qualsevol disposició precedent en contra⁶⁴.

Mentre es tramitava a Roma aquesta Butlla, escrivia el P. Marco del Arco al P. General, el 13 i el 26 de febrer, demanant-li que, tan aviat es tingués la Butlla, enviés ell la llicència per tal que la Companyia de Barcelona pogués admetre la direcció del Collegi, i unir-lo al de Betlem. El 2 de juny li respón el General que ho farà⁶⁵; però poc després específica que la llicència l'enviarà tan aviat com el bisbe de Barcelona decideixi en favor de la Companyia⁶⁶.

De totes maneres el General no ho veia encara clar, perquè hi havia la clàusula relativa a la dependència respecte del bisbe, la qual era contrària a l'exempció de la Companyia, i als drets d'un Collegi reial⁶⁷; per això comunicava que seguirien treballant

⁶⁴ Breve SS. P. N. Urbani VIII. ARSI. F. G. 788. 272 v. El texte: ff. 269-269 v. Vegí's l'Apèndix, doc. 7.

⁶⁵ «Dos de V. R. de 13 y 26 de febrero e recebido, en que me pide, que quando el canónigo Pablo del Rosso saque el Breve de su Santidad de la commutación de la voluntad del fundador del Collegio de Cordelles, embié juntamente con el licencia para que se una el dicho Collegio a ése. Yo lo haré de muy buena gana, y deseo, que se saque presto el breve, para que concluyamos este negocio, y lo aseguremos: el dicho canónigo que lo tiene a su cargo avisará de el estado que tiene. Guarde nuestro Señor a V. R. en cuyos Santos, etc.» Carta del P. Mucio Vitelleschi al P. Marco Antonio del Arco. 2 juny de 1627. ARSI. Arag. 8 I. 82 v.

⁶⁶ «Las de V. R. de 12 de febrero y 8 de abril e recibido (...) La resolución que se a tomado en el negocio del Collegio de Cordellas, es que informe el Ordinario de Barcelona, y que después se determinará lo que pareciere convenir. Quando se concluya como se desea, yo embiaré licencia, para que se tome la posesión, y en lo demás, que se ofreциere acudiré siempre al mayor bien de ese Collegio, y al consuelo de V.R. en cuyos Santos sacrificios, etc.» Carta del P. Mucio Vitelleschi al P. Joan Artal. 13 de juliol de 1627. ARSI. Arag. 8 I. f. 86 v. La carta al P. Rector, amb semblants termes. Ibid. f. 87.

⁶⁷ «Adviértase que en la Bula de la unión de este Colegio al de Barcelona se dice que dicho Colegio o Convictorio futuro esté sujeto a la visita del obispo, y a su jurisdicción. Y esto no le puede estar bien a la Compañía ni al patrón. A la Compañía porque nunca tal consiente en las casas, que tiene a su cargo; al patrón porque dijo estaba este Colegio bajo salvaguarda real, siempre libre de tal sujeción; y consultado este punto en Roma escribió, el Padre Asistente, Nicolás de Almazán, que aunque se tomase posesión, después se podría revercer (?) y lo mismo escribió el deán Pablo del Rosso. Adviértase también que la Bula costó 40 ll. 10 s. sacada a pagar al P. Rector con letra remitida a Gabi Espiga, y el P. Rector lo pagó de dinero prestado. Es verdad que Don Alejandro hizo consignación de 10 ll. sobre la tesorería de Barcelona y Don Luis Callar nunca acabó de pagar y así debe eso Don Alejandro por escritura otorgada en poder de Fita, notario de Barcelona, en que se obliga a pagar todo cuanto el P. Rector padeciere de gastos por esta causa hechos señaladamente por la Bula y otros despachos.» APT. B. II. 4. 123-123 v.

a Roma⁶⁸, i, més endavant, demana un informe detallat de les obligacions concretes que cauran sobre la Companyia⁶⁹.

D'altra banda D. Alexandre volia que els seus familiars estiguessin d'acord amb la determinació d'Urbà VIII de confiar-lo a la Companyia. Semblava que les paraules de la Butlla «de consensu aliorum... patronorum», es referien exclusivament als que «actu» eren simultàniament patrons, és a dir, desconeixent a Roma la veritable situació de l'afer, es volia evitar que, en cas que hi haguessin més patrons, l'acció de D. Alexandre no fos compartida pels altres. Tot i no ser aquest el cas del Col·legi de Cordelles, Don Alexandre volia convèncer primer els seus dels avantatges que tal determinació portaria a tots, abans de confiar-lo a la Companyia. I això no seria fàcil, com veurem totseguit.

Mentrestant a Barcelona seguia el procès oficial d'informació. L'arxidiaca En Ramon de Sentmenat, com a delegat apostòlic per lletres d'Urbà VIII, del 13 de setembre de 1527, estudiava els documents provatius del Patronat de D. Alexandre i de la veritat de les raons adduïdes per ell, especialment el que es referia a la menor edat dels estudiants. Finalment, el 12 de novembre de 1635, va donar sentència confiant als jesuïtes del Col·legi de Betlem la direcció del de Cordelles⁷⁰.

Deu dies després de la sentència, prenia el Pare Rector de Betlem possessió del Col·legi de Cordelles⁷¹. Semblava que tot estigués ja acabat quan, precisament, estava a punt de començar.

D'una banda, des de Roma seguien urgint al Provincial que informés aclarint l'estat de la situació⁷²; i sospitant el que ja havia passat, recomanava, poc després, el Pare General, que

⁶⁸ «Procuraremos, que se solicite con cuidado el negocio del Colegio de Cordelles, y se avisará lo que en él se hiziere.» Carta del P. Mucio Vitelleschi al P. Marco Antonio del Arco. 3 de gener de 1628. ARSI. Arag. 8 I. 104.

⁶⁹ «Ya se embió la Bulla acerca del Colegio de Cordellas, V. R. haga, que el P. Provincial me informe luego de la obligación, con que se da a la Compañía, y de las cargas, que tiene, y de lo demás que acerca de él ubiere, para que yo pueda con más acierto determinar lo que se ubiere de hacer, y adviértese, que, agora, ni nunca a de vivir ninguno de los nuestros en él.» Carta del P. Mucio Vitelleschi al P. Marco Antonio del Arco. 29 d'abril de 1628. ARSI. Arag. 8 I. 112.

⁷⁰ ARSI. F. G. 788. 275-276. Vegi's l'Apèndix, doc. 8.

⁷¹ ARSI. F. G. 788. 276-276 v. Vegi's l'Apèndix, doc. 10.

⁷² «V. R. considere si le está bien al Col·legi de Barcelona admitir el Seminario que tiene junto a su habitación y avíseme de su parecer.» Carta del P. Mucio Vitelleschi al P. Lluís de Ribas. 24 de maig de 1635. ARSI. Arag. 8 II. 455.

s'acceptés el Col·legi però s'evités tot perill o soroll de plet⁷³. A més a més, els familiars de D. Alexandre seguien disconformes amb la seva decisió, i amb le Butlla d'Urbà VIII. Sembla que el cap d'ells en fou el mateix fill de D. Alexandre, D. Felicià⁷⁴.

Com que directament no podia impedir l'aplicació de la sentència, i, d'altra banda, els amics que va collocar a l'entrada del Col·legi, per a impedir l'entrada dels jesuïtes, poc podien fer a la llarga, va decidir jugar la carta dels mateixos alumnes del Col·legi.

Cal recordar, per això, els precedents immediats: el 18 d'octubre de l'any 1629, D. Alexandre havia anomenat el nou Rector del Col·legi, encara pràcticament en contra de les determinacions dels Estatuts, amb altres paraules, d'una manera il·legítima, essent així un Rector tan sols de nom. Això és important per a comprendre el poc fonament de la raó principal que adduïran aviat els contraris a la decisió de D. Alexandre. Ells diran que la sentència va ésser injusta per no haver consultat ni tractat Ramon de Sentmenat amb el Rector de Cordelles. Ara bé, aquest Rector no existia, es tractava d'una mera ficció.

La primera vegada que es va elegir un Rector segons les normes fixades en l'Estatut del fundador va ésser el 7 de gener de 1636. Andreu Badia va celebrar la missa a la capella del Col·legi. Després, a la mateixa capella, es varen escriure els noms dels estudiants: Josep de Ferrera, Galceran de Cordelles, Francesc de Ferreres i Miquel Carcer, en unes boletes que es van tirar dins d'un got; mossèn Badia va treure la primera boleta i va sortir la d'En Josep de Ferrera, i amb això va ser designat rector. Després

⁷³ «Conveniencia hallan los dichos Padres (de Barcelona) en que se encargue la Compañía del Seminario de Cordelles, para el que ya años tiene licencia, dispóngase así, pues no ay las cargas, que tenía el de Tarragona, y se descubren no pocas congruencias que le faltan al otro; pero sea con dos condiciones, que no se abra puerta por nuestra huerta, y que sea sin obligarnos a pleitos de ruido y inconveniente, por encargarnos deste cuidado.» Carta del P. Mucio Vitelleschi al P. Lluís de Ribas. 31 de gener de 1636. ARSI. Arag. 8 II. 438 v.

⁷⁴ «Ha contradecido su hijo (de D. Alexandre) el Sr. Don Feliciano de Cordellas y otros deudos; y tres o cuatro estudiantes colegiales del linaje que había con otros estudiantes que fueron llamados y otras personas con armas para defender la entrada, en caso que algunos de los nuestros entrasen. Dieron alguna ocasión de ejercer la paciencia a los que por allá pasábamos oyendo palabras contumeliosas.» APT. B. II. 4. 155. Que D. Felicià podia posar entrebancs, ho podem sospitar pel seu càrrec de que es parla en BRUNIQUER, IV, p. 126.: «A 15 de desembre 1633, se veu en Dietari, que havent aportat la Terna de Mostassaf al Virrey lo Sindich, S. Ex.ª li digué de paraula que digués als Consellés com ell anomenava a Don Feliciano de Cordelles, y jurà a 20.» (Cf. nota 53.)

es procedí, pel mateix sistema, a elegir els dos consellers, i sortiren Dídac de Ferreres i Galceran de Cordelles. De tot això es va aixecar acta notarial⁷⁵.

D. Felicià farà servir aquest nou Rector, Josep de Ferrera, per a impedir l'obra del seu pare i de la Companyia. El nou Rector, dintre el temps legítim, apellà al Sant Pare contra la sentència de D. Ramon de Sentmenat en favor de la Companyia. El plet està iniciat⁷⁶ i s'allargarà uns quants anys. És designat per a portar la causa D. Francesc de Rojas, auditor de la Rota⁷⁷. El 7 de maig obté, el Rector de Cordelles, que es citi el de Betlem a Roma⁷⁸. La intimació i inhibició fou entregada a la porteria del Col·legi de Betlem el 19 de juliol de 1636⁷⁹.

El Pare Rector del Col·legi de Betlem escriu al Pare Procurador de l'Ordre a Roma, enviant-li la seva procura i la de D. Alexandre, i li demana mirí d'ajudar en tot el possible la causa tant de la Companyia com de D. Alexandre. Per les cartes enviades al dit procurador pel P. Rector, Pere Fons, podem seguir de bastant a prop alguns dels moments de la causa. Per ser tan clares, ens limitem a reproduir-les.

En primer lloc comunica el Rector de Barcelona al Procurador de Roma la inhibició llançada contra la sentència de D. Ramon de Sentmenat, i la citació seva davant del tribunal romà, recalcant que en aquella inhibició i citació no es diu que la sentència va ésser donada per un delegat apostòlic, ni que els jesuïtes haguessin pres ja possessió jurídica del dit Col·legi de Cordelles. Li demana que els representi:

Con ésta embío a V. R. la citatoria que se nos presentó a 19 del passado a instancias del Rector que oy es del collegio de Cordelles; por ella se nos manda que passados 60 días después de citados comparezcamos personalmente o por procurador delante don Francisco de Rojas,

⁷⁵ ARSI. F. G. 788. 279-280. Vegi's l'Apèndix, doc. 9.

⁷⁶ ARSI. F. G. 1404. 3. Voluminosíssim llegat. Primers passos: ARSI. F. G. 788. 283-291.

⁷⁷ «De mandato D. N. Papae audiat mag. Franciscus citet, inhibeat, procedat ut petitur et iustitiam faciat. Placet D. N. PP. B. Cardinalis Gypsius.» ARSI. F. G. 788. 283 v.

⁷⁸ ARSI. F. G. 788. 283 v-284.

⁷⁹ «Citatio cum inhibitione pro parte adversariorum. — N.º 67. Citatio cum Inhibitione. — Al porter del Col·legi de Betlem de Barcelona. — Intimose a 19 de junio 1636.» ARSI. F. G. 788. 282 v.

auditor de Rota, a quien Su Santidad ha cometido esta causa. En el papel que presentó nuestro contrario no haze mención que la sentencia que aquí dio el oficial de nuestro obispo de Barcelona la dio como delegado apostólico, ni que tengamos de ella posesión; como avrá visto por los papeles que también enbié y recibió V. R., como he sabido por la de dos del passado. Aquí nos han dicho los abogados que a nuestro contrario, que es el que haapelado, le incumbe presentar el proceso que aquí se ha hecho. En él hallará V. R. authenticado el Breve Apostólico, la sentencia y acto de posesión. Sírvase de comparecer a su tiempo, porque el no hazerlo no nos parasse perjuicio. Don Alejandro Cordelles patrón de dicho Collegio está también citado haze procura a V. R. con facultad de poder substituir para que responda por él. Su causa y la nuestra es la misma y assí responder por nosotros será responder por él. El poder que ha hecho va con ésta y juntamente las letras citatorias que aquí dieron al portero de nuestro collegio, esperaremos lo que resultará y aviso de V. R. en cuyos santos sacrificios, etc. Barcelona y julio, 4, 1636⁸⁰.

Aviat es fan intervenir fins i tot els recursos psicològics que ajuden a treballar amb més gust:

En una de 4 de julio embié a V. R. la citatoria que en 19 de junio se nos avía hecho para que passados sesenta días comparesciéssemos personalmente o por procurador don Alejandro Cordelles y yo delante don Francisco de Roxas, auditor de Rota, a quien Su Santidad avía cometido la causa del collegio dicho de Cordelles. Embié juntamente procura de don Alejandro para que V. R. por sí o por substituto pudiesse responder en nombre de entrambos. En otra de 23 de julio embié una carta de la madre de dicho auditor para que mire con buenos ojos nuestra causa y justicia. Va con ésta la misma por duplicado por si acaso no llegó la primera y juntamente una copia simple de los estatutos de dicho collegio. Lo que parece necesario para esta causa ya yrá authenticado en el proceso que aquí se ha hecho, y manda al auditor que se le presente. Nuestros abogados nos han dicho que a los contrarios que an apelado les toca embiarle. V. R. será servido de avisarnos de lo que aquí nos tocaren. Lo demás lo fiamos de la caridad y buena diligencia de V. R., en cuyos santos sacrificios, etc. Barcelona y julio 23, 1636⁸¹.

No hem trobat les respistes a aquestes cartes, el contingut de les quals tan sols podem esbrinar per les allusions que hi trobem

⁸⁰ Carta del P. Pere Fons al P. Lluís de la Torre, 4 juliol 1636. ARSI. F. G. 788. 297.

⁸¹ Carta del P. Pere Fons al P. Lluís de la Torre, 23 juliol 1636. ARSI. F. G. 788. 298. També l'altra carta a que alludeix va arribar a Roma. Ibid. f. 299.

en aquestes enviades a Roma. Potser des d'allí varen insinuar que, davant del plet, ho deixessin córrer tot; això potser explicaria el que el Rector escriu, que cal defensar el dret del Col·legi de Betlem, perquè el Col·legi de Cordelles per la seva proximitat els afecta molt:

Por la que recibido de nuestro Padre infiero avrá V. R. recibido las que escriví en 4 y en 23 de julio, pues yvan en el pliego en que fueron las que nuestro Padre que me dice ha recibido. Aquí mi Padre tenemos el negocio del Col·legio que llaman de Cordelles por muy importante para este nuestro, por muchas razones; y entre otras por huir el mal que nos puede venir ocupándole otros, por estar continguo con las paredes de nuestro huerto. Y assí suplico a V. R. sea servido de procurar salgamos con nuestro intento. Ya embié copia de la citatoria; y una carta para el auditor don Francisco de Rojas, que era de su madre, según he oydo con el dicho auditor a más de nuestra justicia hemos de procurar favor. El Padre Prepósito de Valencia que ha ydo por Procurador de esta Provincia me ofreció le hablaría. Aquí se ha dicho dexava la placa de auditor por avérsele muerto un hermano, y si esto es assí, nuestra causa avrá dado en manos de otro; quiera el Señor sean las que nos convienen y guarde a V. R. como desseo. Barcelona y octubre 20, 1636 ⁸².

La carta següent ens assabenta d'alguna de les coses tractades en el judici, per exemple, que en el Col·legi no hi havia propiament rector al donar-se la sentència en favor de la Companyia. El rector del Col·legi de Cordelles, Josep Ferrera, anomenat en aquesta carta, era cosí germà de D. Alexandre, i nét de D. Miquel, com consta pel testament del darrer.

Doy a V. R. mil gracias de los buenos oficios que haze por este collegio lo mismo hazen los demás que en él vivimos. En la de 24 de deziembre he visto lo que V. R. ha trabajado para moderar la comission que se dio a don Francisco Rexas; y, gloria a Dios, salió con el intento. Aguardo el successo si an recurrido a la signatura de gracia. Pídeme V. R. que embio testimonio como no ha avido Rector en el Col·legio o Seminario de Cordellas hasta dada la sentencia en nuestro favor por el commissario del breve apostólico, por quanto los contrarios quieren dar por nullo lo que el dicho commissario hizo por no aver avisado al rector y collegiales que eran interessados. A esto, mi Padre, digo lo primero, que no se les dio razón porque el Papa en su breve no pide tal; el commissario hizo averiguación de quanto el

⁸² Carta del P. Pere Fons al P. Lluís de la Torre, 20 octubre 1636. ARSI. F. G. 788. 300.

breve contenía, y el Papa encomendaba al comissario lo averiguasse; sírvase V. R. de passar los ojos por él pues tiene transumpto que embié, y hallará ser assí.

Digo lo 2.º que hasta dada la sententia por el dicho Commissario no ha avido rector elegido conforme piden los estatutos de dicho collegio; el patrón y en su ausencia su procurador nombrava al que le parecía por rector, y éste tenía el nombre, y hazía procura al mismo patrón para cobrar las rentas del collegio y assí an passado (*Al marge: «que es no aver rector, pues el que tenía el nombre non erat rite electus».*)

Al tiempo que el commissario averiguó iuridicamente la narrativa del breve, como constará por el processo, el que tenía el nombre de rector se llamava don Diego Cordellas o Ferrera, fue nombrado el año 1629, por el patrón, como podrá V. R. ver por una copia auténtica que ha dado el notario en cuyo poder está, que va con ésta. Dezimos que no avía rector quando el commissario executó el breve apostólico por quanto no avía sido elegido conforme piden los estatutos, cuya copia tiene V. R. que embié con los padres procuradores, y podrá V. R. ver en el 7 estatuto. Dio el commissario sentencia en nuestro favor en 12 de noviembre 1635, y en 7 de enero fue elegido el rector que oy tiene el nombre; y es el primero que en esta forma según los estatutos ha sido elegido. Tal vez ha sucedido ser rector nombrado solamente por el patrón, sin ser collegial. Éste hazía procura al mismo patrón para cobrar las rentas y passaron assí cinco o seys años; yo mismo lo he oydo al que lo fue desta manera, que se llama Felipe Llorens. Y hize que un notario con testigos también recibiesse acto de lo dicho. Es cierto, mi Padre, que no se an guardado los estatutos de dicho collegio en la elección de rector, sino es en parte en esta última elección, que como he dicho fue a 7 de enero. V. R. se servirá de avisarnos si serán menester hazerse aquí algunas diligencias. Y si se an de recibir testigos iurídicamente para alguna cosa venga lo necesario de compulsar para que se tomen delante de juez.

En la ejecución de la posesión confiamos no avrá tanta dificultad, que tenemos favorable al Duque de Cardona, virrey, que la allanará de muchas maneras.

El Padre Juan Ferrer murió a 20 de noviembre passado; desde el cielo estimará el favor que le hazía V. R., en cuyos santos sacrificios, etc. Barcelona y enero 31, 1631⁸³.

El temps passava i de Barcelona es queixaven de la lentitud de l'afacer. Escriu el mateix Pare Rector:

Nuestra contención acerca del collegio o seminario de Cordellas

⁸³ Carta del P. Pere Fons al P. Lluís de la Torre, 31 gener 1631. ARSI. F. G. 788. 301-302 v. Al marge: «Recibida a 8 de Març. Respondida a 17».

está aun por decidir; sin embargo, que no ha avido por nuestra parte descuido. El Canceller, que es el juez, me ha offrecido que passados estos feriados de la Pascua de Resurrección en que estamos hará su declaración. Esperamos será en nuestro favor, por esta causa no he escrito estos meses... Barcelona y abril, 1638⁸⁴.

Els precedents històrics i el sentit comú ja deixaven entendre que la causa devia acabar en favor de D. Alexandre i la Companyia; resulta un judici gairebé sense interès. Però aquest judici ens serveix a nosaltres per a tenir plena seguretat d'alguns punts ja tractats, per exemple, de que els nois del Col·legi de Cordelles no tenien l'edat per a regir-lo⁸⁵, de que va haver-hi temporades que no hi hagueren alumnes, i que el Rector fou un estrany⁸⁶.

Veient que la causa estava perduda, els contradictors varen intentar moure l'Estudi General, dient-li que, si la Companyia prenia la direcció del Col·legi, s'en seguirien inconvenients. Poc varen obtenir⁸⁷.

⁸⁴ Carta del P. Pere Fons al P. Lluís de la Torre, 7 d'abril 1638. ARSI. F. G. 788. 303.

⁸⁵ Diferents testimonis varen jurar que això era veritat. Tenim els testimonis de: Bernardus Bosser, Rafel Sitjar, Josep Ninot, Josep Batlle, Jaume Mallor, i Pere Joan Bosch. Trascrivim el primer testimoni: «Ego infrascriptus fidem facio qualiter semper veritas fuit et est quod Collegiales Collegii de Cordelles Barchinonensis propter illorum minoritatem numquam iudicati sunt nec iudicantur apti, et idonei regimini, gubernationi et administrationi dicti Collegii, quapropter nullus ex illis assumitur in Rectorem sed necessarium fuit semper tradendi gubernationem cuidam clericu extraneo, qui non erat de gremio dictorum collegialium, et hoc scio quia sum natus et allevatus in civitate Barchinonensi, et cognosco dictos collegiales et clericum illis supra stantem et audivi dicere talem clericum suprstantem fuisse ad id deputatum a patrono pro tempore dicti Collegii, et numquam audiui aliquid in contrarium quod si fuisset scivissem et audivissem quia, ut dixi, sum natus in dicta civitate et in ea habitavi usque ad annum 1632 praeteritum, et habebam notitiam dicti Collegii et cognoscetabam collegiales, et in fidem me subscribo. Rome 13, ianuarii 1637.

»Ita est ut supra. Ego Doctor Bernardus Bosser manu propria». — ARSI. F. G. 788. 291. Els altres testimonis a continuació: ff. 291 v-292 v.

⁸⁶ Végi's nota 57 i l'Apèndix, doc. 11.

⁸⁷ «Entendieron esto mismo (que s'havia sentenciat a Roma en favor de la Companyia) los de la parte adversa, y procuraron que la Universidad saliese a defender el Colegio de Cordelles de la entrada de los nuestros en él, alegando que perdería el Rector de la Universidad algún derecho, que tenía en el Colegio, en ocasión de alguna cuestión, y diferencia sobre si alguno de los colegiales, que pretendían entrar, fuesen de linage; y que la Compañía pondría luego en el Colegio escuelas de Gramática y leería otras facultades mayores, no sin notable perjuicio de la Universidad; la qual para dar en esto asiento, señaló cuatro personas de los Colegios, que hasta ahora no han intentado cosa, por ventura por haber el P. Rector preventíoles, y advertido el modo, que la Compañía ha tenido en admitir dicha posesión, y el fin, que tiene en semejantes administraciones de Colegios.» APT. B. II. 4. 155 v-156.

Però, el que no varen poder impedir ells, ho obtingué una cosa ben diferent: la sublevació de 1640, i l'ocupació pels soldats irlandesos de l'edifici de Cordelles. Hauran de passar encara uns 18 anys fins que la Companyia de Jesús pugui prendre definitiva possessió del Col·legi. Però d'això en parlarem una altra vegada.

ANTONI BORRÀS I FELIU, S. I.

Apèndix Documental

1

Barcelona, s. d. (1571 ?)

Informació del P. Rector del Col·legi de Betlem a Roma a fi d'obtenir del Sant Pare l'anul·lació del dret de fatica concedit al canonge Jaume Cordelles sobre uns terrenys de les Rambles on aquest volia edificar un Col·legi pels del seu llinatge; i la concessió del mateix dret i del d'amortització en favor de la Companyia de Jesús sobre els mateixos terrenys.

Informatio pro parte Reverendi Rectoris et Collegii patrum et fratrum societatis Jesu in domo de Bethlem civitatis Barcinone ad impetrandum a Sanctissimo domino nostro Pio Papa V Ius praelationis seu faticae, et mortizationem subscriptorum.

Ad uberiorem intelligentiam eorum quae supplicari debent sciendum est quod patres et fratres societatis Jesu plures sunt elapsi anni ex charitatibus et largitionibus piis emerunt in loco eiusdem civitatis nuncupato vulgariter la Rambla, domos et hortos et alias proprietates a variis eorum dominis utilibus et possessoribus quae omnia erant subiecta conditioni emphyteoticae ad praestationem annuorum canonum et censum diversorum. Et quoniam in principatu Cathaloniae ecclesiae et alia loca ecclesiastica et pia et pariter personae ecclesiasticae nuncupantur manus mortua, hoc est, sunt incapaces ad possidendum proprietates, seu res immobiles emphyteoticales, ne eorum domini directi et alodiales amittant laudem et alia iura dominicalia quae haberent ex alienationibus quae forte fierent si possiderentur per habiles et capaces personas, ob id dictis patribus et fratribus ultra annum et diem iuxta statuta, usus et consuetudines Cathaloniae invitatis dominis directis possidere non licebat, praedicta quae emerant, sed curarunt ut ipsi domini directi eis mortizarent annuos canones sive censos, iura laudiorum et alia, quae eis competitabat super praefatis proprietatibus,

unde firmata fuerunt plura mortizationum instrumenta; Mortizatio sane in Cathalonia species est contractus qui fieri solet inter ecclesias seu personas ecclesiasticas quae dicuntur manus mortua, et dominos directos rerum emphyteoticalium quae in effectu continet augmentum annui canonis, sive census perpetui in satisfactionem laudemiorum et aliorum iurum quae domini directi amittunt consentiendo ut res emphyteoticales perveniant ad manum mortuam, quibus mortizationibus factis cum solemnitatibus apostolicis aut alias requisitis construi et fabricari fecerunt ecclesiam et domum dictae societatis Jesu nominatam de Bethlem quae etsi penitus nondum sint perfectae sunt iam pro eis expensa plura millenaria ducatorum et habitant dictam domum et collegium plusquam triginta patres et fratres, in quo collegio cardinalie interpraetantur philosophia et sacrae literae, ne dum patribus et fratribus dictae societatis ibi commorantibus, sed etiam quamplurimis aliis scholaribus universitatis et generalis studii iam dictae civitatis, quod generale studium est proximum et vicinum supradictae domui et collegio de Bethlem, et proinde facile patres et fratres dictae domus ad dictum studium generale scholaresque ad dictam domum et Collegium quotidie proficiscuntur ad audiendum professores et interpraetes dictarum scientiarum, et amplius patres et fratres dicti Collegii de Bethlem quotidie ministrant in Ecclesia dictae domus sacramenta penitentiae et Eucharistiae innumerabilibus ibi confitentibus et penitentibus, et denique pro viribus Deo deserviunt in quam plurimis officiis, sacrificiis, aliquis rebus sanctis et piis, quibus utriusque generis et cuiuslibet status homines dictae civitatis spiritualiter in domino reficiuntur et renovantur, et alii instruuntur in fide catholica et christiana institutione, et licet domus ipsa et collegium constructum sit in dicto loco nominato, la Ramb'a, ubi plures sunt horti et sola terrae, nullum tamen habet hortum nec terrae solum quo dicti patres et fratres uti et frui possint in pluribus sibi et consimilibus domibus et collegiis necessariis, imo aliquo magno horto ad opus dicti Collegii maxime indigent.

Quare dicti patres et fratres rogarunt nobilem domnam Beaticem de Guimera viduam relictam domni Francisci de Guimera quandam Barcinonae populati, ut eis venderet hortum quendam quem in dicta Rambla, dictae civitatis habet et possidet, non contiguum sed proximum dictae domui de Bethlem, qui hortus est subiectus conditioni emphyteoticae, suntque in eo tres domini ecclesiastici directi et alodiales, scilicet quilibet eorum pro sua parte dicti horti, pro quibus dictus hortus respective tenetur, unde una pars ipsius horti sub dominio et alodio prioratus monasterii sancti Pauli de Campo Civitatis Barcinonae aut eius Reverendi prioris ad censem unius morabatini valentis monetae solidos Barchinonenses annuatim solvendi in festo sancti Andreae apostoli, quem prioratum in presentiarum tenet Reverendus Raphael Doms... El altera pars dicti horti tenetur sub dominio et alodio

Rectoris altaris sancti Blasii fundati in sede Barcinonae ut administratoris quorundam anniversariorum ad censem duorum morabatinorum valentium decem et octo solidos dictae monetae annuatim solvendorum in festo Omnis sanctorum, quod altare obtinet venerabilis Petrus Viader... Et reliqua tertia pars tenetur sub dominio et alodio secundi praesbiteratus altaris omnium sanctorum constructus in ecclesia parochiali beatae Mariae de mari Barcinonae ad censem trium morabatinorum valentium viginti septem solidos dictae monetae solvendorum pro una medietate in domini, et pro altera in sancti Joannis Baptistae nativitatis festivitatibus, quem praesbiteratum tenet Michael Vidal alias Ribes, et postquam dicta nobilis domna Beatrix annuendo rogationibus dicti Collegii decrevit praedictum hortum dictorum trium alodiorum dicto Collegio vendere precio quadringentum librarum, tunc Reverendus dominus Jacobus... Cordellas..., canonicus ecclesiae Barcinonae voluit prout forsam antea iam voluerat dictum hortum ab eadem domna emere ad opus ut dicitur cuiusdam Collegii scholarium, quod ut etiam dicitur et plures anni sunt elapsi, dicebatur, instituere vult, et construere in eadem Rambla iuxta dictum studium generale.

Et cum a dicta domna Beatrice aut ab alia pro ea intellexisset dictum hortum fore venditurum dictis patribus et fratribus Societatis Jesu et nequaquam sibi dicto Cordellas curavit ut dicti tres domini ecclesiastici directi et alodiales dicti horti concederent sibi ius prelationis ipsius horti in omni casu et eventu in quo dicta domna Beatrix illum venderet dictis patribus et fratribus seu cuivis alii, quod praelationis ius in civitate Barcinonae et in Cathalonia nominatur fatica seu ius faticae, hoc nempe ius faticae secundum statuta, usus et consuetudines Cathaloniae nedum pertinet ad dominos directos ad retinendum rem venditam penes se consimili precio, verum etiam ad illud cuiuscunque alii concedendum intra triginta dies postquam vendor aut emptor eis praesentaverit instrumentum venditionis ut firmetur dominii ratione, scilicet ut consentiatur venditioni. Qui consensus in Cathalonia dicitur firma dominii ratione et antequam dictum instrumentum praesentetur dominis uti non possunt dicto iurae faticae, emptores vero quandiu instrumentum venditionis firmatum non est per dominos directos possessionem corporalem seu quasi rerum emptarum apprehendere seu ingredi non possunt sub diversis penis, etiam iuribus municipalibus statutis nisi fuissent lapsi triginta dies in quibus post praesentationem instrumeni venditionis domini directi utendo iurae faticae rem venditam aut non retinuissent, aut alteri non concesissent.

Praelibati autem patres et fratres dicti collegii de Bethlem cum intellexissent quod adversus eos eorumque antiquissimum intentum, noviter fuissent facta per dictum dominum Cordellas, non audebant dictum hortum emere nisi prius fuissent tuti de dicta fatica, quam profecto tuitionem licet inquisiverint prout decebat non habuerunt obstante oblatione et promissione dicto Cordellas de ea (ut praedictum

est) facta, cui dictus Cordellas nullo pacto renunciare voluerit, asserens se ipso horto opus habere ad dictum suum Collegium instituendum. Ex quo sane colligendum est quod si patres et fratres dictae societatis hortum praedictum emissent, et instrumentum venditionis dictis dominis directis praesentassent firmandum, dominii ratione, certum esse dictos dominos directos usos fuisse fatica in favorem dicti Cordellas, et dicta domna Beatrix iuxta dicta municipalia iura Cathaloniae cogi potuisset ad faciendum dicto Cordellas similem venditionem, ei quam fecisset dictis de Bethlem. Patres itaque et fratres ipsi praedictis consideratis collatisque et consultis cum aliquibus in iure peritis acceperunt ab illis aliud non superesse remedium cum effectu emendi et possidendi dictum hortum nisi obtinendo a summo pontifice specialem gratiam dicti iuris faticae, quo domini directi et alodiales dicti horti uti possunt, et quod dicto Cordellas promissum est, ut praehabetur, quoniam postquam dicti domini directi sunt ecclesiastici dubium non est summum pontificem nedum praelibarum ius faticae concedere posse cui vult, de eoque dictos dominos directos saltem pro hac vice privare et spoliare licet cuilibet illud promisserint sive obtulerint, sed etiam eisdem dominis iniungere posse quatenus venditionem factam patribus et patribus dictae domus de Bethlem, firment dominii ratione et adhuc sua Sanctitas in eadem gratia illam firmare potest ratione dominii dummodo laudem ex venditione debenda praefatis dominis solvantur quae patres et fratres ipsi de Bethlem solvere praesto sunt semper municipalia iura huius patriae super his specialiter disponentia.

Unde patres et fratres iam dicti de Bethlem de consilio dictorum peritorum praeformatum hortum emerunt a dicta domna Beatrice de Guimera precio quadringentum librarum, ut continetur in instrumento desuper firmato apud Franciscum Vidal notarium publicum Barcinonae die secunda maii 1571, praeciumque prefatum solverunt, sed tamen possessionem non acceperunt neque accipient, nec dictum instrumentum praesentarunt neque praesentabunt dictis dominis donec dictam gratiam apostolicam impetraverint, ne aliter a dicto horto excludantur.

Suplicant igitur humiliter Sanctissimum et Beatissimum dominum nostrum Papam Pium quatenus attento dictam domum de Bethlem adeo antiquitus institutam et fundatam esse, quae fere est una ex prioribus dictae societatis, et impossibile esse alio illam transferri pre eius magnitudine, et in ea deum laudari ac, ut iam est dictum populum instrui atque doceri, dictam quoque domum et Collegium dicto horto maxime indigere ad varios et necessarios usus, et praeformatum Cordellas nondum instituisse nec construi incepisse dictum suum Collegium, quod diu est construendum praedicat. Et denique praedictis omnibus et aliis pluribus quae in favorem dicti Collegii et domus de Bethlem narrari possent attentis, dignetur Sanctissimus et beatissimus dominus noster papa Pius pro sua pietate et clementia salvis dictis dominis directis eorum debitis laudemis concedere dictis patribus et fratribus

dictae domus de Bethlem civitatis Barcinonae faticam seu ius faticae et praelationis, quod secundum statuta, usus et consuetudines et alia iura municipalia cathaloniae et localia civitatis Barcinonae, aut alias ad dictos dominos directos dicti horti pertinere potest nunc aut quandocumque in futurum ratione praecalendatae venditionis per dictam domnam Beatricem de Guimera apud dictum notarium dictis patribus et fratribus factam. Dignetur et mandare sub censuris et penis arbitrio suae Sanctitatis imponendis dictis dominis directis eorumque respective successoribus in dictis beneficiis quatenus intra triginta dies postquam eis praesentatum fuerit instrumentum dictae venditionis, solutumque depositum aut oblatum fuerit laudemium eius praetextu debitum seu debendum, firment dictam venditionem ratione dominii ut est consuetum fieri in dicta civitate Barcinonae. Alioquin Sanctitas sua lapsis dictis triginta diebus ex nunc pro tunc illud firmet dominii ratione taliter ut illico lapsis dictis **xxx** diebus rector et Colegium patrum et fratribus dictae domus et Collegii apraehendere possint possessio nem corporalem seu quasi dicti horti iuriumque et pertinentiarum eiusdem, illumque possidere liceat, libere, et impune et perinde ac si omnes dicti tres domini directi dominii ratione firmassent praefatum instrumentum venditionis; non obstante dicta oblatione et promissione dictae faticae, per eos dicto Cordellas facta, neque asserta intentione dicti Cordellas emendi dictum hortum ad opus Collegii per eum instituendi seu forsam iam instituti: nec obstantibus etiam, etc.

Praementationam gratiam expediri oportet cum omnibus clausulis plenitudinis potestatis suae Sanctitatis monitionibus et mandatis sub censuris et penis commissione in partibus ad procedendum contra inobedientes et rebelles, molestantes ut aut perturbantes dictos patres et fratres de Bethlem postquam vigore gratiae apostolicae ingressi et adepti fuerint possessionem corporalem dicti horti, et cum gratiis, favoribus et praerogativis in favorem dictae domus de Bethlem derogationibusque iurium civilium et canonicorum statutorum, usum, consuetudinum Cathaloniae et Barcinonae et aliorum quorumcunque iurium municipalium et localium et aliis demum clausulis quas dissertus et peritus dictator cognoverit esse oportunas, cuius peritia remituntur.

Insuper etiam dicti patres et fratres supplicant quatenus dignetur sua Sanctitas pro eius benignitate et pietate sibi concedere gratiam mortizationem censuum et aliorum iurium dominicalium dicti horti, mandareque praefatis dominis directis et eorum successoribus in dictis beneficiis quatenus mortizationes desuper oportunas dictas de Bethlem faciant et firment prout decretae et cognitae seu alias provisae fuerint per commissarios ad id autoritate apostolica deputandos, quibus ut utilitati dictorum beneficiorum provideatur committi debet modus et forma dictorum mortizationum ac augmentum annui census et canonis desuper faciendum in satisfactionem privationis laudemiorum, et aliorum iurium quibus dicta beneficia de caetero carebunt, eo quod dictus

hortus ad manum mortuam pervenerit, quae etiam in favorem dictae domus de Bethlem expediatur, quo plenius et favorabilias fieri possit.

Praterea quod Mathias Celitrons notarius publicus Barcinone Thomas Marcia Giponerius et forsan alii qui postea singulatim nominabuntur habent et possident in eodem loco dicta la Rambla domos, hortos et alterius speciei proprietates seu res immobiles contiguas dictae domui et collegio de Bethlem, quae omnia tenentur per diversa ecclesiatica beneficia et sub dominio et alodio eorumdem ad diversa iura emphyteoticalia, quae similiter postea omnia specifice scribentur et narrabuntur. Et dicti patres ipsis rebus immobilibus praeceteris quibuscumque opus habent, tum ad ampliandum domum ipsam, tum etiam ad eorum quotidianos usus qui in dies, perinde atque numerus patrum et fratribus dictae societatis augentur, supplicant itidem dicti patres et fratres suam sanctitatem quatenus eis concedere dignetur faticam seu ius praelationis venditionum quandocunque forsan in futurum faciendarum de predictis rebus per earum dominos utiles et possessores, taliter ut quandocunque vendantur patres et fratres dictae domus de Bethlem caeteris quibuscumque emporibus preeferantur in eisdem, et similiter quatenus dignetur sua sanctitas concedere eisdem gratiam mortizationum desuper faciendarum. Quae gratiae si fieri potest imprecentur, non tamen si videbitur expediantur, donec transmissae fuerint quae hic forsan deficiunt ad ubiorem designationem, scientiam et informationem rerum, dominorum utilium et directorum, beneficiorum et aliorum necessariorum, ad predicta efficacius consequendum.

ARSI. Inst. 187. 241-243.

2

Barcelona, 16 juliol 1572

Estatuts donats pel canonge Jaume Cordelles pel seu futur Collegi de les Rambles.

Noverint universi quod anno a Nativitate Domini millesimo quingentessimo septuagessimo secundo, die vero mercurii decima sexta mensis julii intitulata prae sente et in his vocato atque rogato me Joanne Sala, auctoritatibus Apostolica atque Regia notario publico Barcinone infrascripto et praesentibus etiam Reverendo Domino Antonio Guiu canonico ecclesiae Barcinonae, et Francisco Pujol familiaribus domesticis infrascripti admodum Reverendi Domini Jacobi Cordelles pro testibus ad ista vocatis specialiter, et assumptis personaliter constitutus dictus admodum Reverendus Dominus Jacobus Cordelles canonicus dictae ecclesiae Barcinonensis et Prae centor ecclesiae Tarragonensis intus domum suae propriae habitationis quam ipse habet in vico inferiori Sancti Petri Puellarum Barcinonae tradidit et liberavit mihi pree et infra-

scripto notario praedictorum testium praesentia, quaedam statuta sive ordinationes numero triginta quinque manu aliena, ut ipse asseruit, descripta et continuata in quodam quaterno papyri communis formae, qui quidem quaternus continet in se decem folia inter scripta et non scripta quae statuta verbo dixit, asseruit, et attestatus fuit se ordinasse ad opus et regimen cuiusdam collegii quod ipse intendit aedificare et dotare prope scholas praesentis civitatis pro scholasticis sui generis sub invocatione Beatissimae Virginis Mariae et Sti. Jacobi verbo petens et requirens me dictum notarium quatenus huiusmodi statuta recipere et penes me conservarem et de eisdem publicum confidere instrumentum, et sibi ac aliis quorum intersit et interesse poterit quomodolibet in futurum traderem et liberarem unum et plura publica et tot quot inde petita fuerint instrumenta. Ego vero dictus notarius dicta statuta sive ordinationes in dicto papiri quaterno ut praedicitur descripta a manibus dicti admodum Reverendi Domini Jacobi Cordelles ad me recepi et penes me retinui quorum quidem statutorum et ordinationum tenor est qui sequitur prout in dicto quaterno hic consuto continetur.

Statuta Collegii Beatissimae
Virginis Mariae, et S. Jacobi.

1.^m Statutum: Nomen et Invocatio Collegii.

Imprimis statuo et ordino quod nomen et invocatio Collegii quod aedificare et dotare volo prope scholas publicas praesentis civitatis Barcinonae pro scholasticis generis et consanguinitatis meae, ex familiis infra designandis et capellae ibidem construenda sit Beatissimae Virginis Mariae et Sti. Jacobi.

2.^m Statutum: Celebratio Missae.

Volo praeterea et ordino quod in dicta capella singulis diebus missa dici conveniens praesentibus omnibus collegis et Collegii familiaribus hora per Rectorem et consiliarios Collegii designanda, celebretur sub hac forma quod si in Collegio fuerint duo aut plures collegae praesbiteri per eors celebretur missa alternis hebdomadis.

Et si unus fuerit tantum collega praesbiter per patronum Collegii, Rectorem et Consiliarios eligatur alter extra collegium qui una cum praesbitero Collega alternis hebdomadis celebret.

Quid si nullus fuerit eo casu *per Patronum Rectorem et consiliarios* elegantur extra Collegium duo praesbiteri probatae vitae ac famae qui praedictam missam alternis celebrent hebdomadis.

Et quod dictum est de defectu collegarum praesbiterorum intelligatur de illorum absentia aut iusto impedimento.

Praedicti autem praesbiteri D. Deum pro Anima mea, parentum, propinquorum ac benefactorum meorum deprecentur.

Quibus, si collegae fuerint, unum solidum pro celebratione singularium missarum dari volo; si vero extra Collegium, duos solidos.

Caeteri vero collegae missam audientes septem psalmos poenitentia-

les pro Anima mea, parentum, propinquorum et benefactorum meorum singulis diebus dicant.

3.^m Statutum: Peccatorum Confessio.

Moneo autem et hortor Rectorem et Collegas ut singulis annis ter saltem peccata sua idoneo sacerdoti confiteantur hoc est in festis Natales et resurrectionis Domini nostri Jesuchristi, ac in festo Assumptionis Beatissimae Mariae Virginis; quod si quis hoc neglexerit aut recusaverit, ordinaria portione, donec paruerit, a Rectore mulctetur.

4.^m Statutum: Ius Patronatus.

Ius Patronatus Collegii ac eligendi et nominandi collegas quamdiu vixero mihi retineo, post obitum meum eius esse volo quem testamento meo disposuero et nominavero.

5.^m Statutum: Numerus et qualitas Collegarum.

Ad hoc autem Collegium sex collegae admittantur aetatis adminius duodecim annorum, et grammaticae rudimentis aliquatenus imbuti qui sint de genere et consanguinitate meis; hoc est, descendentes ex Francisco Cordelles, et Pedro Cordelles fratribus meis, et ex Joanna Sala, et Heleonora Pertusa sororibus meis, ac descendentes ex Altilia uxore Mag. Michaelis Carovira et Flaminia uxore Mag. Francisci Ferrer V. J. D. et civium Barcinonae neptibus ex fratre, nec non descendentes ex domo Joannis Cordelles Villae Monstroli Montis Serrati et ex domo Bernardi Joannis Cordelles Villae Sparagariae consanguineorum meorum dummodo descendentes ex praedictis duabus domibus Joannis et Bernardi Joan Cordelles, masculi sint et nomen de Cordelles, masculi sint et nomen de Cordelles habeant.

Et hi sex collegae per tempus decem annorum in Collegio praedicto alantur, et Grammaticae, Rethoricae, Philosophiae, Theologiae ac caeteris honestis et liberalibus disciplinis, quas voluerint incumbant (?).

6.^m Statutum: Nominatio et electio loci vacantis.

Quoties locus aliquis in Collegio vacaverit Rector intra septem dies denunciet patrono Collegii locum vacare. *Patronus vero intra mensem Collegam designet ex familiis* superius designatis, eo autem recusante aut negligente Rector et collegae qui maiores fuerint decem et octo annis audita prius Spiritus Sti. Missa collegam de genere et parentela meis elegant. Illisque dissentientibus et diversos nominantibus, is admittatur quem maior pars elegerit. Caeterum si pares fuerint sententiae, is demum preferatur cui *Patronus*, aut eo recusante Rector gratificandum duxerit. Quod si forsitan per Rectorem ac collegas indubium revocabitur an is quem *Patronus* nominaverint de genere meo sit, aut per patronum similis fieret controversia collegis suo casu per rectorem et collegas nominandis, eius rei cognitio et decisio sit Rectoris Barcinonensis Gimnasii qui gratis de plano et extra formam iudicii visis actis, seu auditis testibus verbo et sine scriptis rem expediat et declarat an nominatus sit de genere meo.

Volo tamen, statuo et ordino, quod *Patronis* qui pro tempore fuerint

dicti Collegii liceat descendentes suos caeteris omnibus ex supradictis familiis descendantibus praeferre: eis vero defficientibus eos qui nomen de Cordelles habuerint et propinquiores fuerint, reliquis anteponere teneatur.

Ad haec ut Collegarum admissorum perpetua habeatur memoria atque ut temporis quo quisque a collegio discessurus sit, certa calculatio fieri valeat, dies qua quis ad collegium admissus fuerit per rectorem collegii describatur in libro ad hoc peculiari, qui in Archivo, seu scriniis collegii diligenter custodiatur.

7.^m Statutum: Electio Rectoris et Consiliariorum et de ipsorum officio.

Singulis biennis in vigilia Natalis D. n. Jesuchristi eligeretur Rector cui omnes collegae parebunt ac obedient, et ad quem collegii regimen et cura pertinebit. Electionis autem forma haec erit. Mane audita Spiritus Sancti missa mittentur sortes in vas aquae intra quas inclusa erunt nomina omnium collegarum maiorum decem et octo annis praeter nomen eius qui tunc Rectoris fungetur officio ex quibus saepius revolutis sacerdos, qui missam Spiritus Sancti tunc celebraverit, unam sortem extrahet quae ab ipso et caeteris recognoscetur et in ea contentus subsequenti biennio Rector erit: Deinde sub eadem forma duas alias sortes separatim extrahet et in eis descripti erunt a Consiliis dicto Rectori, et Consiliarii nominabuntur.

8.^m Statutum: Juramentum Rectoris et Consiliariorum.

Qua sortitione peracta, Rector et Consiliarii iurabunt super sancta Dei quatuor Evangelia, in manibus praedecessoris Rectoris ipsos commissum eis officium et administrationem bona fide, et omni fraude cessante obituros, iura et libertatem Collegii defensuros, et bona ipsius fideliter conservaturos, et de sua administratione veram et synceram rationem reddituros, ac reliqua restituturos.

9.^m Statutum: Juramenta Collegarum.

Novo autem Rectori sic ut dicitur electo, claves collegii et omnia alia quae ad ipsius curam pertinebunt protinus consignabuntur eique per singulos collegas puberes iuramentum praestabitur super Sancta Dei quatuor Evangelia, sese illi in omnibus licitis, et honestis obtineraturos, et statuta diligenter observaturos: simileque iuramentum per singulos collegas in novo eorum ingressu praestabitur.

10 Statutum: Rationum redditio et examen.

Ipsa autem die electionis, vel saltem intra proximum triduum Rector et Consiliarii veteres exactam rationem omnium expensarum tam ordinariarum quam extraordiniarum *Patrono*, novo Rectori, et Consiliariis reddent, et reliqua restituent, et nulli alii etiam ordinario loci rationem reddere teneantur.

11 Statutum: Inventarium Bonorum, etc.

Praeterea novus Rector intra octo dies a die electionis suaee, omnia bona collegii a praedecessore relicta scripta per inventarium recipiet:

quod inventarium ab ipso et consiliariis subscriptum in Archivo collegii servabitur.

12 Statutum: Rectoris et Consiliariorum in gerendis negotiis potestas.

Rectori et Consiliariis leviora et ordinaria negotia solis tractare et expedire liceat: Caeterum ubi de gravioribus negotiis et ad perpetuum commodum seu praejudicium Collegii pertinentibus egendum fuerit, puta de emptione praedii, seu redditus, vel similibus adhibeantur *in consilium Patronus Collegii*, collegaeque omnes decem et octo annis maiores, et quod maior pars decreverit id servetur, quod si pares fuerint sententiae, eo casu *Patroni praeferatur sententia et voluntas*.

13 Statutum: Vice-Rector.

Rectore absente ab Urbe, aut impedito, alter ex consiliariis in collegio antiquior Rectoris munere fungatur.

14 Statutum: Exactio reddituum et expensarum dispensatio.

Exactio et receptio reddituum, fructuum, et bonorum Collegii ad Consiliarios alternis annis spectabit, quibus ad hoc per Rectorem et Collegas mandatum et potestatem dari volo. Habebunt etiam iidem Consiliarii curam alternis annis expensarum ordinariarum et extraordiniarum. Sic tamen ut in illarum modo et forma Rectoris voluntatem requirant et sequantur. Ad haec iuramentum praestabunt quod munus administrationis sibi commissae fideliter administrabunt, utilia Collegii summa diligentia procurabunt et damna pro viribus evitabunt, quodque sub finem mensis dezembbris successoribus Rectori et Consiliariis integrum et fidelem rationem reddent, et reliqua restituent.

15 Statutum: Pecuniae custodia.

Redditus Collegii qui per Consiliarium procuratorem in pecunia numerata exigentur Rectori tradantur qui pecuniam praesentibus duobus Consiliariis recondet in communi arca Collegii quae ad opus hoc parabitur sub tribus diversis clavibus quarum unam Rector, reliquas duas duo servabunt Consiliarii: pecuniae vero quae ad sumptus erunt necessariae per rectorem praesentibus Consiliariis ab arca sumentur et Consiliario procuratori tradentur. Servabitur praeterea eadem in arca, codex rationum in quo singulae summae tam quae in arcum mittentur quam quae inde extrahentur per Rectorem adnotabuntur. Pecuniae vero quae Collegio solventur in tabula publica huius civitatis per dictum Consiliarium procuratorem inde accipientur, illae nempe quantitates quas Rector et Consiliarii sumptibus Collegii necessarias esse iudicaverit. In dicta autem arca centum dumtaxat librae custodianter: caeterae pecuniae in dicta tabu'a publica et non alibi deponantur et conserventur.

16 Statutum: Tritici, vini, et olei custodia.

Custodiam autem et claves frumenti vini, et olei ac caeterorum alimentorum collegii Rector habebit aut alter ex Consiliariis qui procurator non fuerit.

17 Statutum: Habitus et vestitus collegarum.

Rector et Collegae utentur pileo ac veste clericali nigra quae habeat flexum et versuram colli coopertam serico coloris vulgo dicti, morat, quae sumptibus Collegii alternis annis Rectori ac Collegis dabatur quae veste ac pileo induentur quocumque ierint sive ad scholas sive ad ecclesiam, sive per civitatem; domi vero veste quacumque honesta dummodo talaris sit, et pileo clericali utentur serico autem vestimento sive interiori sive exteriori ne quis collegarum induatur. Si quis contravenerit et monitus per Rectorem intra triduum non resipuerint Collegio expellatur.

18 Statutam: Suppellex Collegii.

Volo praeterea ex bonis Collegii praeter vestem superius designata, mappas et mantilia usui mensae necessaria, mensam, sedilia, et lectos ligneos dari, reliqua vero quae ad vestitum Collegarum et cubiculi suppellectilem necessaria sunt, Collegae de suo comparent. Caeterum ut luxus expellatur, et in omnibus servetur honestas et aequalitas inter collegas, nemini liceat in cubiculis tapeta aut alia ornamenta nec lectos cum columnis vulgo dictos, de Camp, habere; possit autem quisque collegarum ad frigus vitandum simplici conopaeo uti.

19 Statutum: Portio cibi quotidiana.

Alimenta collegarum Haec sint: unciae octo carnis veresinae, vulgo dictae de molto, diebus singulis quibus carnium esus concessus est pro ouolibet Collega. Cuius carnis pars una in prandio, altera in caena dabitur: Diebus vero veneris sabbati et aliis quibus essum carnium interdicit Ecclesia in ovis et piscibus tantum expendetur quantum erit pretium carnis. Insuper pro fructibus in principio ac fine prandii ac caenae apponendis decem aut duodecim ad summum denarii quotidie expendentur. Hanc autem pecuniam possint Rector et Consiliarii simul expendere eo anni tempore quo fructuum praeparatio et conservatio ad reliquum anni tempus fieri solet. Famulorum autem portio in carne et piscibus dimidia sit portionis supra dictae. Caetero ad victum necessaria, arbitrio Rectoris et Consiliariorum providebuntur. Vini autem et panis dabitur Collegis in prandio, caena, et ientaculo quantum opus fuerit.

20 Statutum: De Prandio et Caena.

Ad prandium et caenam vocabuntur collegae sono campanellae hora certa Rectoris arbitrio semel assignanda et allato cibo sacerdos, si quis ibi fuerit, sin autem Rector mensam benedicat et cum a mensa surgetur Deo gratias agat, et peracta gratiarum actione commemorationem pro anima mea faciat cum versu Requiem aeternam, etc.

21 Statutum: Silentium in prandio et caena.

Statuto autem ut in prandio ac caena collegae silentium teneant et ne quis cœlulentum aut poculentum ad triclinium privatim afferat nisi forte Rector ob infirmitatem vel aliam iustum causam pro sua prudencia hoc nominatim alicui duxerit concedendum. Et si cui in commu-

ni mensa discubenti aliquid tale mittetur, Rector si sibi videbitur distribuat inter omnes nisi forte mitteretur alicui infirmo a persona tamen honesta. Prohibeo etiam ne quis collegarum in suo vel alterius cubiculo extra commune triclinium prandeat sive caenet nisi aegrotaret aut alia iusta causa arbitrio Rectoris dijudicanda subesset. Fragmenta vero quae tam in 1.^a quam in 2.^a mensa et coquina supererunt munde collecta per expeditorem Collegii singulis diebus mane sive a prandio ad hostium Collegii pro eleemosyna pauperibus erogentur.

22 Statutum: Extranei ne invitentur.

Item interdico Rectori ac collegis ne aliquem extraneum in Collegio ad prandium vel ad scaenam invitent.

23 Statutum: De oleo Collegis dando.

Volo praeterea collegis ad vigilias et lucubrationes olei vel candalarum quantum opus fuerit, expensis Collegii dari.

24 Statutum: De exercitio litterario.

Item statuo ut cunctis diebus dominicis praeterquam a Natali D.N. Jesuchristi ad Epiphaniam; et a Resurrectione ad octavum inde diem singuli collegae secundum ordinem antiquitatis conclusiones aliquot quae trium numerum non excedant suae facultatis et eius materiae quae ordinarie in scholis legitur proponat ac defendat statim post caenam et gratiarum actionem, quas pridie statim post prandium in triclinio proponat nominibus collegarum qui sunt contra disputaturi subscriptis. Inter quos hic ordo servetur ut quo quisque iunior sit in receptione ad collegium prius arguat et Rector qui dictae disputationi omnino interesse debeat, ipsam et eius tempus moderetur et recusantes ac negligentes ordinaria portione unius diei mulctet, panis et aquae usu dumtaxat concesso.

25 Statutum: Exitus a Collegio.

A Collegio nemo recedat nisi de Rectoris licencia et recedenti sit alius collega comes praeterquam si ad scholas horis consuetis aut ad ecclesias, missas, aut vespertas audituri festis diebus iverint.

26 Statutum: Absentia Collegarum.

Si quis collegarum propter aliaqua sua vel suorum negotia a Collegio et civitate abesse voluerit, rector commicatum dabit quoties oportuerit dummodo ultra duos menses continuos vel interpolatos singulis annis nemo abesse possit, alias sit eo ipso privatus Collegio.

27 Statutum: De cubiculorum electione.

Caeterum ne contentiones propter cubiculorum electionem inter collegas moveantur volo ius optandi cubiculum vacans Rectoris sit: Deinde prout quisque antiquior in Collegio fuerit.

28 Statutum: De Coquo et expeditore.

Praeterea habeat Collegium cocum idoneum qui cibos, et alimenta paret. Cubicula et domum verrat, portas claudat et aperiat salario per Rectorem et Consiliarios constituendo. Conducetur etiam per Rectorem et Consiliarios congrua mercede famulus expedito, qui scribere

norit, qui curam habeat emendi carnes caeteraque alimenta, qui Rectori et Collegis in mensa ministret, et expensas a se factas in libro huic rei destinato describat, et illarum rationem Consiliario procuratori Collegii quotidie vesperi reddat.

29 Statutum: Quo tempore fores collegi claudi debeant.

Item volo ut quotidie in noctis crepusculo cum in ecclesiis datur signum salutationis angelicae campana collegii paulisper pulsetur et elapso unius horae spatio post 1^{am} pulsationem denuo campana pulsetur et illoco fores Collegii per expeditem seu coquum claudantur clavesque in Rectoris cubiculo reponantur nec aperiantur mane a principio studii usque ad Quadragessimam ante sextam horam pulsatam, reliquo tempore ante lucem nisi aliqua necessitas Rectoris arbitrio cognoscenda aliud postulet.

30 Statutum: Mulierum ingressus prohibitus.

Mulieribus ingressum Collegi interdictum esse volo, quod si honestae aliquae foeminae collegas intra quartum gradum sibi coniunctos videre voluerint, liceat collegis de licentia Rectoris interdiu tantum et non secus illas admittere. Si quis autem collegarum in honesti usus gratia aliquam foeminam admisserit aut extra Collegium concubinam habuerit, Collegio protinus expellatur.

31 Statutum: Armorum usus interdictus.

Prohibeo etiam ne quis collega arma defferat sive offensiva sive defensiva, nisi urgenti necessitate Rector hoc concedendum esse censuerit. Si quis autem alterum collegam armis offenderit, aut ad duelum provocaverit Collegio privetur, verbis autem rixantes Rector arbitrio suo aliquot dierum ordinaria portione privet et ad concordiam reducat.

Caeterum si Rector cuiquam collegae iniuriam fecerit aut gravamen intulerit. Item si inter collegas (quod Deus avertat) magna seditione orta fuerit, quae per Rectorem et Consiliarios sedari non possit, *harum rerum cognitorem et arbitrum Patronum Collegii esse volo, cuius dicto Decreto et voluntati Rector et collegae sub poena privationis Collegii omnino pareant.*

32 Statutum: De Alea.

Aleae et chartarum usus et lusus Collegis intra septa Collegii omnino sit interdictus, quodsi quis semel per Rectorem monitus ut alea ludere desinat, perseveraverit, a Collegio omnino expellatur.

33 Statutum: De Pecunia censualis redempti.

Pecunia censualis redempti si in tabula publica praesentis Civitatis Collegio soluta fuerint, inde sumi seu ad alios usus converti nullo modo possit nisi ad emptionem alterius similis censualis seu redditus in loco tuto, quae emptio quam citius fieri poterit expediatur arbitrio et iudicio Patroni D. Collegii Rectoris et Consiliariorum. Quodsi pecunia et premium censualis redempti extra tabulam publicam Civitatis solvetur et numerabitur volo ac praecipio ut incontinenti aut saltem quam citius

fieri poterit per Rectorem et Conciliarios deponatur in dicta tabula convertenda in emptionem similis redditus ut supra cautum est.

34 Statutum: De extenuatione reddituum.

Caeterum quia varii sunt rerum humanarum casus si forte contigerit (quod Deus avertat) Collegii redditus sic attenuari, ut ad expensas tam ordinarias quam extraordinarias minime sufficient, liceat *eo casu Patrono, Rectori, et Consiliariis* expensas 1.^m extraordinarias, deinde ordinarias quantum opus fuerit resecare; et si visum fuerit collegas ad tempus aliquot non admittere ac numerum illorum reducere donec redditus excreverint aut ad pristinum statum redierint: alienare autem bona collegii dicta de causa aut alia quaecumque eis nullo modo liceat. Si vero ex fructibus et redditibus collegii post legitimas expensas aliqua notabilis summa, puta centum libras attingens, superfuerit, volo ex illa per *Patronum, Rectorem, et Consiliarios dicti Collegii* redditus annuos super loco seguro comparari, et numerum collegarum si redditus id patiantur, augeri.

35 Statutum: Archivum.

Volo autem in eodem Collegio locum aliquem destinari ubi Archivum constituatur et in eo armaria aptentur idonea quae tribus claudantur clavibus, quarum unam *habeat Patronus Collegii, aliam Rector, tertiam notarius Collegii*, atque in his armariis acta et instrumenta omnia Collegii reponantur et fideliter conserventur. Unde sine magna et urgenti necessitate minime extrahantur et si quando extracta fuerint in libello ad hoc parato adnotetur, quando, per quem et qua de causa extracta fuerint, et quam citius fieri poterit in locum suum referantur. Inventarium autem omnium instrumentorum et actorum in dictis armariis repositorum in libro ad hoc destinato describatur et proximis octo diebus Nativitatis Domini per *dictos Patronum, Rectorem, et notarium Collegii* omnia Instrumenta ibi descripta recognoscantur ne quod illorum pereat.

ARSI. F.G. 788. 257-263 v.

3

Barcelona, 28 abril 1574

Testament del canonge Jaume Cordelles en què deixa els seus béns per la fundació del Col·legi de Sta. Maria i Sant Jaume, i anomena Patró d'ell a D. Miquel Cordelles nebot seu, i li concedeix facultats per edificar-lo segons cregui millor, amb tal que ho faci en el lloc de les cases i horts ja comprats per ell a les Rambles.

Die mercurii xxviii mensis aprilis anno a Nativitate Domini MCLXXVIII.

Nn nom de nostre Senyor Déu Jhesuchrist sie y de la gloriosa y humil verge santa Maria mare sua amen. Com natura humana sie a la lley de la mort natural obligada y a quisqun chistià convinga dis-

posar de sos béns temporals a llahor honor y glòria de nostre Senyor Déu Jhesuchrist y en descàrrech de la pròpria conscientia, per so jo Jaume Cordelles prevere canoge de la seu de Barcelona y casbíscol de la seu de Tarragona, fill legítim y natural de mossèn Pere Cordelles de la vila de Monistrol de Montserrat y de la senyora Tecla de Aquell muller tots deffuncts, sa per gràcia de nostre Senyor Déu Jhesuchrist y estant ab tot mon ple e bon enteniment sana e íntegra memòria y ab sua ferma paraula fas y orden mon testament e derrera voluntat mia. Elegint marmessors meus y del present meu testament e derrera voluntat mia executors los magnífichs senyors micer Miquel Cornyelles doctor en quiscun dret y del real consell y micer Miquel Çarrovira tantbé doctor en quiscun dret y ciutadans de Barcelona y m.^o Gaspar Pous y de Ribelles donzell en Barcelona docimiliat los quals com més clarament puch prech y a ells don plen poder que si me sdevindrà morir abans que fasse o orden altre testament ells tots tres ho la maior part de aquells complesquin y executen ho complesque y execut lo present meu testament o derrera voluntat mia segons haix trobaran scrit y per mi ordenat.

Primerament y abans de totes coses vull, ordon y man que tots los deutes que lo die de mon obit jo deuré sien pagats de mos béns y totes les iniúries a restituïó de les quals jo sie tingut y obligat sien satisfetes restituïdes y esmenades breument, simplament, summàriament y de pla sens strèpit ni figura de iudici sola la veritat del fet attesa segons nostre senyor Déu y lo for de la ànima i sie segons que los dits deutes millor mostrar e provar se poran per testimonis cartes e altres legítimes proves. Elegesch la sepultura al cos meu fahedora, so és si me esdevindrà morir en la present ciutat en la Seu de Barcelona, en lo vas ho túmol de's reverents canonjes de dita yglésia, la qual sepultura y exequies de aquella en lo prop dit cars (carner) vull me sien fetes ben honorificament segons que en dita yglésia ben llohablament se acustumden de fer als altres canonges de dita yglésia. E si me sdevindrà morir fora la present ciutat, vull ser sepultat en la yglésia parrochial del lloch en lo qual me sdevindrà morir, per la qual sepultura, misses de tres dia y cap de any vull sie distribuït y després lo que los dits senyors marmessors meus volram y elegiran y més vull que dits marmessors meus ho la maior part de aquells puguen donar y erogar per amor de Déu al hospital general de la Sta. Creu de la present ciutat y ha altres llochs pios les quantitats a ells ben vistes per sufragi de la mia ànima.

Item, leix al Illustríssim y Reverendíssim monseyor archabisbe de Tarragona en regonexensa de persona y per tots drets a su Illustríssima y Reverendíssima persona pertanyents en mons béns un morabatí valent nou sous moneda barcelonesa. Item, al Reverendíssim monsenyor bisbe de Barcelona en regonexensa de persona y per tots y qualsevol drets a su Illustríssima y reverendíssima persona en mos béns perta-

nyents deix altre morabatí, valent nou sous. Item, lex a quiscun de dits senyors marmessors meus per lo càrrec de dita marmessoria sinch sous.

Tots los altres, emperò béns meus mobles e immobles haguts y per haver y dits meus universals véns, noms y actions mies qualsevol y hontseville sien y en qualsevol género ho spècie consistesquen y que a mi's pertanyen y pertanyeran ara ho en lo sdevenidor en qualsevol parts del món per qualsevol rahons o causes deix y atorch a nostre Senyor Déu y a la ànima mia y a un collegi de studiants de mon linatje, lo qual collegi vull sie instituït de aquella forma y manera que jo ab acte ad apart instituïré, e si per ventura jo moriré abans de fer la tal institució vull que los dits marmessors meus lo instituïscan y instituïhir hagen del modo y forma que ha ells o a la maior part de aquells apparrà; vull emperò que sie instituït en la Rambla de la present ciutat y en las cases y horts que jo he comprades per dit effecte en lo carrer que va de la Rambla al peu de la creu, del qual Collegi fas y ellegesch patró lo dit magnífic micr Miquel Cordelles de vida sua natural y après són obte los qui succehiran en la sua universal heretat. Donant licèntia y facultat al dit micr Miquel Cordelles de surrogar altre patró après mort sua ab son testament, lo qual micr Miquel Cordelles y après son òbit lo patró qui ell haurà surrogat e si non haurà surrogat los hereus y successors seus universals puguen posar en dit collegi los studiants de mon linatge que a ells appareixerà y quants volran pusque la renda de dit Collegi baste per a manteniment de aquells, e vull que seguit mon òbit los dits marmesors meus prenguen ab benefici de inventari tots mos béns mobles e immobles, censos, censals y altres rendes mies y tots los béns mobles e immobles, tapissaria y altres béns meus mobles y se movens que lo die de mon òbit se trobaran en ma heretat véngan ab encant públich al més donant y los preus y peccúnies quen provindran demanen y exigescan y reban y del que rebran me fassen y firmen àPOCHAS y altres qualsevol cautheles, etc., y los preus, peccúnies que dels dits béns procehiran, ensembs ab los diners comptants que lo die de mon òbit en ma casa se trobaran y en la taula de la present ciutat de Barcelona en mon compte pagada primer la mia sepultura hagen de convertir en adeficiar fer y fabricar la casa del Collegi y habitació dels collegiats en lo dit lloch per mi dessignat apte y convenient per habitació dels collegiats que seran. E si per ventura los diners comptants prosehits dels mobles de ma heretat y los que ja's trobaran en ma casa y en la taula en compte meu no bastarien per acabar la obra y edifici de dita casa o collegi, en tal cars vull que de la renda dels censals y morabatins que esmerçats se trauran se hage de acabar y aquella renda sie applicada en la fàbrica de dit collegi fins sie acabada.

E declarant ma intensió vull y declaro que si lo die de mon òbit no's troben diners comptants en ma casa y altrament en tot altre cas als

dits senyors marmesors meus ben vist, los dits marmesors meus puguen llevar de la taula de la present ciutat tots y qualsevol diners que necessaris seran per a pagar la mia sepultura y per pagar altres llegats pios y charitats que los dits marmessors meus volran fer en virtut de la facultat que jo desús los tinch donada. La casa, emperò, que jo tinch y possehiesch en lo carrer de Sant Pere iusà ab lo hort en aquella contigu vull sie del dit magnífich micr Miquel Cordelles com ha patró de dit collegi y dels successors seus en dit patronat per habitació seva volent, emperò, starhi lo patró de dit collegi. E si lo patró de dit collegi no volrà habitar en dita casa, en tal cars vull que dita casa se llogue per los dits marmesors meus tant quant viuran e après mort dells per lo rector y collegiats de dit collegi y los lloguers de aquella servescan y sien applicats en refectio y adob de dita casa si menester ne haurà y si dita casa no tindrà necessitat de obres vull que dits lloguers sien aplicats en la fàbrica de dit collegi y refectió de aquell. Donant y cometent als dits marmesors meus y a la maior part de aquells sobre dites coses totes y sengles plenàriament mes véns y forses ab pleníssima facultat e indeficient potestat.

E aquesta és la mia derrera voluntat, la qual llohe approve ratiqüe y confirme y vull que vàlega y valer puga per dret de testament, e sinó valrà ho val'er no porà per dit dret de testament al menys vull que vàlega y valer puga per dret de codicil o de testament nuncupatiu o per aquella espècie de última voluntat segons millor de dret valer y tenir porà. Revoque més avant, cancellle, casse y anulle qualsevol testaments e últimes voluntats per mi fins lo die present fets y fetes encara que en aquells e aquell e hagués qualsevol paraules derogatòries de les quals en lo present meu testament se hagués de fer alguna menció special o general per quant de tots y qualsevol testaments e altres últimes voluntats per mi fins lo die present fets y fetes encara de totes y qualsevol paraules derogatòries en aquells y aquelles posades. Yo ab lo present meu testament me penit e vull lo present meu testament a totes altres últimes voluntats per mi fins lo die present fetes totalment prevaler. De la qual mia testamentària disposició vull que seguit mon òbit ne sien fets y dictats a dits senyors marmesors, y ha altres de qui sie interès tants originals testaments, clàusules y transllats quants demandats y requestes ne seran per lo notari devall scrit.

Fet foch y fermat lo present meu testament en Barcelona ha vint y vuyt dies del mes de abril del any de la Nativitat de nostre Senyor Déu Jhesuchrist mil sinchcents setanta quatre. Senyal de mi Jaume Cordelles testador predit qui lo present meu testament concedesch llohe y ferm.

Testimonis de la firma del present testament cridats y per bocha del dit testator pregats són Bernat (?) Joan Cordelles y Fransesch Rius y scrivents residents en Barcelona.

Die sabbati xviii mensis iannuarii anno a Nativitate Domini 1577.

Noverint universi quod anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo septuagesimo septimo die vero sabbati decima nona mensis ianuarii intitulatus defuncto dicto testatore et illius corpore ecclesiastice sepulture tradito eius testamentum quod fecit ordinavit et firmavit Barcinone penes me Joannem Sala, auctoritate regia notarium publicum Barcinone infrascriptum, die vigesima octava mensis aprilis anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo quarto fuit publicatum ad instantiam magnificorum dominorum Michaelis Cordelles, Michaelis Çarrovira, Utriusque Iuris doctorum, civium Barcinone et Gasparis Pous et de Ribelles manumissorum predictorum in domibus dicti testatoris suis in vico inferiori Sancti Petri puellarum Barcinone presentibus pro testibus venerabili Domino Jacobo Pertusa presbitero in ecclesia beate Marie civitatis Minorisse magnifico domno Josepho de Ferrera cive Barcinone et Anticho Carbonell sartore cive dicte civitatis Barcinone ad istam vocatis et assumptis.

AHPB. Joan Sala. Testaments I. Lleg. 17. 66-67 v.

4

Barcelona, 29 març 1596

Testament de D. Miquel Cordelles, lliurat dins d'un sobre tancat i segellat al notari Joan Sala per obrir-lo tan sols després de la seva mort. I va ser-ho a instància del seu fill i hereu D. Alexandre el 7 de juliol del mateix any. Després d'unes deixes concretes i de menor quantia forma un patrimoni del seus béns immobles que passarà íntegre al seu hereu universal i que quedarà sempre unit al Patró del Col·legi de Sta. Maria i Sant Jaume. Estableix les normes per la successió en el dit Patronat, excluint religiosos i obres pies. A continuació hi ha el testament de la seva muller Elionor, que, per no afegir res de nou referent al nostre assumpte, no transcrivim.

En nom de nostre senyor Déu Jhesuchrist y de la gloriosa verge Maria mare sua, jo Miquel Cordelles fill del senyor Francesch Cordelles, y de la senyora Elizabet muller sua quondam ciutadans de la present ciutat de Barcelona estant per la gràcia del senyor sa de enteniment y de cos fas y ordene mon testament y última voluntat en lo modo següent.

Primerament acoman la mia ànima a mon Déu criador y redemptor suplicant lo que per sa infinita misericòrdia la vulla collocar en la glòria de paradís. Elegesch per executors de aquest meu testament la senyora Eleonor charíssima muller mia, mos fills Alexandre, lo canonge y Maria de Ferrera, lo senyor Miquel Doms, mon cunyat lo senyor Miquel Phelip de Olzinelles gendre que fou meu y a la senyora Elisabet Amada senyor de Castellbell y de Vacarisses neboda

mia, als quals tots ho part y ha qualsevol de ells donc facultat de exegutar lo contingut en aquest meu testament.

La sepultura elegesch en la iglésia de Sanct Pere devant lo altar de nostra Senyora, la qual vull sia feta sens pompa alguna y ab molta moderació, y perquant sa Majestat estos dias me ha manat lo anàs ha servir en lo concell supremo de Aragó, si acars morire fora de la present ciutat vull que lo meu Cors sia portat en la present ciutat y sepultat en dit vas. Lo dia de mon òbit vull sian celebrades cent missas repartidas en las iglésias y monestirs ahont haurà altars privilegiats per la charitat, de les quals dexe cent reals. Mes deix a la Communitat dels prèveres de sanct Pere de la present ciutat cent y quatre lliuras, las quals vull sian smersadas a censal sobre lloc segur ab alguna special obligació firmada per rahó de senyoria a coneulta de dita Communitat y de mos hereus y successors y que en cas de lluyció los diners se depositen en la taula de la present ciutat a efecte de tornarlos smersar ab lo modo y forma sobredita, y que la penció de dit censal serveasca per la charitat de una missa celebradora en dit altar de nostra senyora, lo dilluns de cada setmana, per los prèveres de dita Communitat, per sufragi de la mia ànima y de tots los meus, com en los altres dias de dimars, dimecres, dijous, divendres y dissape. Y sia estada instituïda missa per lo abad Cordelles quondam mon honcle. E si jo en vida smersare ditas cent y quatre lliuras per dit efecte vull que lo present llegat sia hagut per no fet.

Item leix al hospital general de la present ciutat deu lliuras. Al hospital de Misericòrdia, sinch lliuras. A quiscun bassi dels pobres vergonyants de la present ciutat, vint sous. A sancta Elizabet, sinch lliuras. A las Convertidas, sinch lliuras. Als orphens, sinch lliuras. Als pobres presos, sinch lliuras. A Agnès néta mia deix per son dot al temps que en matrimoni serà collocada tres milia lliuras ab condició que morint sens fills tant solament puga testar de mil lliuras y las restants dos milia lliuras en dit cas tornen a mon hereu y successor. Y vull que ditas tres milia lliuras sian pagadas del or y plata y altres béns mobles de ma casa y de fruysts de mas rendas y proprietats ho diners comptans que en ma heretat se trobaran, de manera que nos disminuesca res de mas rendas y proprietats. Al canonge mon fill leix per sa legitíma lo que per ell he despès en los studis y altrament, y la habitació de ma casa. Al Collegi de nostre Senyora y sanct Jaume instituït en la present ciutat per la bona memòria de Jaume Cordelles honcle meu, del qual jo y mos hereus som patrons leix tots los llibres de humanitat y los textuels de Cànone ab glosa, y las Pandectas stam-padas en Florença, exceptat los llibres de devoció en llengua vulgar, los quals vull resten en casa.

En tots los altres béns que vuy tinch y peravant tindré instituësch hereva le senyora Eleonor charíssima muller mia de vida sua, y après son òbit a Alexandre fill nostre elegint y nomenant los en patrons de

dit Col·legi. E si lo dit Alexandre hereu meu no serà ho serà emperò morirà sens fills ho descendents legítims y naturals y de legítim y carnal matrimoni procreats no entenen per fills ni descendents religiosos ni monastirs en dits casos y quiscú de aquells substituesch en dits béns y patronat lo dit canonge fill meu de vida sua natural tant solament y après mort de aquell a Maria de Ferrera filla mia y après a sos fills y descendents per orde de primogenitura, preferint los fills a las fillas, volent en tal cars que ella i sos fills y descendents haien de pèndrer nom y armas de Cordelles ensembs ab lo seu, y a dita Maria de Ferrera y a sos fills y descendents en los mateixos casos y ab la forma sobre-dita substituesch Altilia de Olzinelles néta mia filla de Lucrècia quondam filla mia muller que fou de dit Miquel Pheliph de Olzinelles y als fills y descendents de dita ma néta, preferint los primogènits y los fills a las fillas, y ab lo mateix carrech de pèndrer nom y armes de Cordelles ensembs ab las suas y perquè voldria que mos hereus y successors tinguessen y conservassen un honest y mediocre patrimoni, y que las cosas més importants restan perpétuament en quant sia possible sens alguna diminució en ma família. Perçò vull que la casa que possehesch y he obrada en la present ciutat en lo carrer Iusà de Sant Pere y los dos molins que tinch junt al Portal nou, y la torra que possehesch en Vallers en la parrochia de Cerdanyola y las Carlanias y rendas de Mura y de Castellnou de Bages que tinch en la vegueria de Manresa ensembs ab lo dit Col·legi de nostra Senyora y Sant Jaume stigan sempre units, y no puguen ésser per ninguna causa separats ni alienats sinó que perpétuament estigan en ma família, ni de ditas cosas se puga deduir legítima ni dot ni quarta trebelliànica, puis dels altres béns se podran collocar y dotar los fills y fillas de mos descendents, y perçò vull que en la successió dels sobredits béns units perpétuament se observe la lley y ordinació següent, çò és, que primer succehescan en dits béns los fills y descendents mascles del immediat possessor de mos béns qui pugen contractar matrimoni per orde de primogenitura, y après en falta dels mascles las fillas y descendents qui pugan contractar matrimoni per lo mateix orde de primogenitura, y en aquest las que en dits béns i patronat de dit Col·legi succehescan donas vull que ensembs ab lo nom y armas de sos marits ellas y sos fills y descendents prengan nom y armes de Cordelles ensembs ab las suas. Y si acars dit immediat possessor no tindrà fills ni fillas ho altres descendents vull que en dits béns units y patronat succehesca lo parent que tindrà més propinca qui sia de ma descendència ho parentela ab lo mateix càrrec de pèndrer nom y armes de Cordelles ensembs ab les suas. Y perquant las rendas de Castellnou de Bages estan su-biectas a charta de gràcia, vull que en cars de lluyció lo preu de aque-lles sia smersat en altres semblants rendas ho altres propietats les quals estigan su-biectas als vincles y unió sobredits. Aquesta és la mia última voluntat la qual vull vàlega per via de testament ho codicili ho de

aquella millor manera que puga valer, y en fe, y testimoni de aquella he scrit lo present de ma mia y segellat de mon segell en Barcelona a vint y nou de març mil sinchcents noranta sis. Michel Cordelles de mà mia propria.

Quae omnia facta fuerunt diebus mensibus anno et locis predictis presente et in his vocato atque rogato me dicto Joanne Sala notario pre et infrascripto et presentibus etiam testibus predictis ad premissa respective vocatis atque rogatis.

AHPB. Joan Sala. Testaments II. Lleg. 20. 179 v-181 (El testament de Elionor: 181 v-182 v).

5

Barcelona, 6 novembre 1619

D. Alexandre Cordelles anomena Recor del Col·legi de Cordelles en Felip Llorens, i aquest anomena, el mateix dia, D. Alexandre administrador dels bés del Col·legi.

Nobilis Don Alexander de Cordelles Barchinonae populatus uti patronus Collégii scolasticorum sub invocatione Beatae Mariae et Sti. Jacobi vulgo vocati de Cordelles constructi prope studium generale universitatis praesentis civitatis Barchinonae dicto nomine durante eius beneplacito et mera voluntate et non alias fecit constituit creavit nominavit et assignavit in Rectorem dicti Collégii honorabilem Philippum Llorens litteris indulgentem Barchinonae populatum dans et concedens eidem facultatem auctoritatem et potestatem dictis beneplacito et mera voluntate durantibus facendi deffendendi regendi gubernandi et administrandi dictum collégium ac bona et iura eiusdem universa volensque et consentiens quod dictus honorabilis Philippus Llorens dictis beneplacito et mera voluntate durantibus habeat teneat et possideat dictum officium rectoris dicti Collégii cum omnibus lucris obventionibus et emolumentis honoribus praehereminentiis et praerogativis quibus alteri rectores dicti Collégii prædecessores sui potiri et gauderi consueverunt. In quorum fidem, etc. Actum Barcinonae die sexta mensis novembri anno a Nativitate Domini millesimo sexcentessimo decimo nono.

Ttestes sunt Carolus Paulus Solanell et Hyacinthus Casals scrip-tores Barcinonae.

Ego Philippus Llorens litteris indulgens Barcinonae populatus rector Collégii scolasticorum sub invocatione Beatae Mariae et Sti. Jacobi vulgo vocati de Cordelles constructi prope studium generale universitatis praesentis civitatis Barcinonae electus nominatus et deputatus per nobilem Don Alexandrum de Cordelles Barcinonae populatum patrōnum dicti Collégii altero instrumento die praesente et infrascripto et paulo ante istud recepto dicto nomine gratis constituo et ordino procuratorem meum seu verius dicti Collégii generalem etiam cum libera

et generali administratione vos dictum nobilem Don Alexandrum de Cordelles Barcinonae populatum licet absentem supra omnibus et singulis pecuniae quantitatibus bonis rebus et iuribus meis. Coeterum quia, etc. Idcirco citra praeiudicium dicti generalis mandati dono et confero vobis plenum... et speciale mandatum petendi recipiendi et habendi omnes et quasvis pecuniae quantitates res bona debita mutuo credita commendo de pronta censualia, etc. Actum ut supra.

Testes sunt Honoratus Hyacinthus Pages, sartor loci de Banyuls del maresma et Hyacinthus Casals scriptor Barcinonae. In quorum fidem ego Antonius Joannes Fita auctoritate regia notarius publicus Barcinonae hic me subscribo et meum quo utor in publicis appono signum.

Nos notarii infrascripti attestamur et fidem facimus quod supradictus Antonius Joannes Fita cuius manu, et signo supra scriptum instrumentum est clausum est notarius publicus Barcinone fidelis et legalis suisque instrumentis publicis in iudicio et extra plena et industria ad omnibus fides adibetur in cuius rei testimonium hic subscribimus manu signoque nostris die et anno supra contentis.

Signum Hyaccinthi Pareja not. Bar. praedicta attestantis... Signum Michelis Lentiscla not, pub. Barc. praedicta attentatis.

ARSI. F. G. 788. 265-266.

6

Barcelona, gener 1627

D. Alexandre Cordelles demana al Sant Pare que dispensi de la clàusula testamentària del fundador, i confii la direcció del Col·legi als Jesuïtes de Barcelona, i dóna els motius que ho aconsellen.

Beatissime Pater.

Jacobus Cordelles olim Praecentor Tarragonensis Ecclesiae et Canonicus Barchinonensis instituit et fundavit quoddam Collegium, seu Seminarium scolarium generis sui in civitate Barchinonensi sub titulo et invocatione Sanctae Mariae et Sancti Jacobi, quibus ipse idem fundator quaedam statuta tradidit observanda ad bonum regimen, et administrationem bonorum et reddituum a se assignatorum, et ad instituendos in virtute et litteris scholares.

Duo praeципue statuit. Primum ut illi quos successione perpetua ipse patronos assignat, tam in statutis Collegii; quam in tabulis testamentariis ius habeant in praesentatione scholarium generis sui, qui in eorum praecedentium succedant. Alterum ut totum Collegii regimen, et honorum administratio maneat penes ipsos collegas, quos existimabat ad aetatem aptam regimini perventuros. Cumque hoc numquam executioni mandari potuerit; eo quod scholares, qui admittuntur parvuli sunt, nec unquam eam aetatem in Collegio attingant, cui regimen et administratio committi possit, et propterea Collegii bona magna passa sint detrimenta et diminutiones. Nobilis Alexander Cordelles, qui modo

Patronus existit, advertens hoc in ruinam, et perditionem dicti Collegii declinare, et cupiens ut tantum opus avunculi sui majoris fundatoris perseveret et procedat in melius, timens ne successu temporis haec administratorum et rectorum inopia ansam paebeat aliquibus bona Collegii alienandi, et in usus proprios convertendi, ut vere timeri potest, ad pedes Sanctitatis Vestrae humiliter procumbens enixe precatur ut hanc Institutoris voluntatem circa eam partem, quae administrationem bonorum attingit, et curam gubernationis dicti Collegii commutet, intacto manente iure alterius partis, circa presentationem collegarum, quae penes Patronos ad id assignatos manere debet. Et quoniam idem ipse humilis orator Alexander Cordelles plurimos Europae urbes perlustratus expertus sit Patres Societatis Jesu in educanda iuventute, in virtute et litteris (et), bonorum optima fide administratione ubique terrarum excellere, Vestram Sanctitatem toto animi affectu praecatur, ut iisdem tribuat omne ius administrandorum bonorum, et collegarum educationem cum ea amplissima potestate, et si fieri possit maiori quam dictus fundator Collegii iisdem tribuerat.

Quod ut magis animos Sanctitatis Vestrae inhaereat, et ad hoc magis, ac magis inclinet haec se offerunt rationes. Primo quia omni optimo zelo promovendi obsequium Dei et opus piissime institutum conservandi id precatur cum alio qui potuisset ipse administrationem predictam sibi retinere; licet non concedat fundator, cum neminem habeat, cui rationem reddere teneatur iuxta id quod fundator statuto, id decrevit 2.º quia Collegium horum Collegarum erectum, et fundatum proxime contingit parietes Collegii Patrum Societatis Jesu, et nullo negotio poterunt seminario huic providere. 3.º Quoniam cum Patres Societatis, tum Romae, tum alibi pluribus in locis curam huiusmodi Collegiorum evidentissima utilitate Reipublicae suscepint spes est certissima idem in hoc Collegio ad laudem Dei effecturos. 4.º quia nulla superest spes inveniendi tales ministros alios, qui sua magis non quaerant quamquae Jesuchristi. Praesertim cum bona Collegii vix quadringtonitorum aureorum numerum attingat, nec possint assignari qui et in sumptu, et in stipendio majorem partem eorum non insuman. 5.º quia nulla est spes ut unquam Collegarum aetas eo pertingat, ut possit administrare bona et gubernare domum, cum vix egressi a pueritia, et ingressi adolescentiam Collegium relinquant, et aliam vitae rationem instituendam assumant.

Ergo, Beatissime Pater, cum penes Sanctitatem Vestram sit ultimarum voluntatum in res pias in melius et ut dici solet in evidentem utilitatem commutatio, cumque ut dictum est itilius omnino sit Collegii bono iurique Patronatus si Patres Societatis Jesu Collegii Barchinensis illius curam suscipiant utriusque utilitati optime consulet Sanctitas Vestre si eam Patribus his ita demandet, ut ipsi omnino tanquam rem suam moderentur et gubernent, regulasque praescribant quibus collegae et in litteris et in virtute proficiant; estiamsi oportuevit statuta

fundatoris in alia meliora commuare, salvo dumtaxat Patronatus iura circa nominationem Collegarum admittendorum ex genere, quod qui-dem ipse fundator aliqua ex parte Patrono concessu institutis per-mittens illi aliqua ex illis in alia oportuniora commutare.

Supplicatio Alexandri de Cordelles ad obtainendum Breve.

ARSI. F. G. 788. 267-268 v.

7

Roma, 1 febrer 1627

Urbà VIII concedeix la direcció del Col·legi de Cordelles als Pares de la Companyia en el cas d'ésser verdaders els motius allegats per D. Alexandre Cordelles. Encarrega al bisbe de Barcelona la seva constatació. Estableix que el Col·legi quedí sota la visita canònica dels bisbes de Barcelona.

Urbanus episcopus servus servorum Dei Dilecto filio officiali venerabilis fratris nostri episcopi Barcinonensis salutem et Apostolicam benedictionem. Iustis et honestis petentium votis, praesertim faelix regimen et prosperam administrationem. Collegiorum et Seminariorum aliorumque piorum locorum ad Institutionem iuuentutis institutorum concernentibus, libenter annuimus, eaque favoribus prosequimur oportunitis. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte dilecti filii Alendrandi Cordelles, moderni patroni infrascripti Collegii sive Seminarii petitio continebat: quod quandam Jacobus praecursor Tarragonensis et canonicus Barcinonensis Ecclesiarum dum vixit unum Collegium seu Seminarium Stae. Mariae et Sti. Jacobi denominatum *pro educandis et instituendis Scholaribus sui generis* in civitate Barcinonense instituit et fundavit. et illius patronatum, et ius scholares huiusmodi praesentandi certis personis successoribus suis perpetuo attribuit. Totum vero regimen et bonorum administrationem ipsius Collegii seu Seminarii dilectis filiis illius Collegii commissit prout in scripturis Institutionis, et fundationis huiusmodi dicitur contineri.

Cum autem, sicut eadem petitio subiungebat, regimen et administratio huiusmodi a Collegis praedictis hactenus numquam exerceri potuerint, eo quod ipsi collegae maturam, rebusque gerendis idoneam aetatem in dicto Collegio non expectare, sed potissimum in illud admitti, et cum adoleverint egredi soleant; et ex regimine utcumque per alios facto bona ipsius Collegii magna detimenta passa fuerint. Quare pro parte dicti Alexandri asserentis dictum Collegium a patruo seu avunculo suo maiore fundatum fuisse ac in eum uti talem Patronum curam administrationis dicti Collegii, deficientibus idoneis rectoribus, devenire, non immerito debere nobis fuit humiliiter supplicatum: quatenus perpetuitati dicti Collegii et illius bonorum indemnitat consulere, ac alias in praemissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur certam de praemissis notitiam non habentes, ipsumque

Alexandrum a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et poenis a iure vel ab homine quavis occasione, vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit ad effectum praesentium dumtaxat consequendum harum serie absolventes, et absolutum fore centes, ac scripturas fundationis huiusmodi *tenores etiam veriores* praesentibus pro expressis, habentes huiusmodi supplicationibus inclinati discretioni tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus constito tibi, de assertis eidem Alexandro ut regimen et administrationem dicti Collegii eiusque bonorum dilectis filiis praesbiteris Collegii societatis Jesu Barcinonensis quos utiles Rectores primo dicti collegii eiusque scholarium sollicitos et fructuosos in virtute et bonis litteris instructores fore indubitato sperat; quorumque collegium huiusmodi prope primo dictum Collegium situm est; absque *tamen aliqua patronatus et iuris praesentandi* collegas huiusmodi sibi, et personis a dicto Jacobo fundatore nominatis competentis praeiudicio, et *de consensu aliorum primo* dicti Collegii patronorum, si qui sint committere, et mandare ac praesbiteris societatis praedictae, ut regimen et administrationem huiusmodi suscipere, gerere, et exercere salvo semper et illaeso remanente tam eidem Alexandro quam aliis a dicto Jacobo fundatore nominatis et designatis personis, patronatu et iure praesentandi collegas huiusmodi, libere et licite valeant auctoritate nostra, *arbitrio tuo concedas et indulgeas*; et tam Alexandrum quam praesbiteros Societatis huiusmodi desuper a quoquam quavis auctoritate, colore, praetextu, causa seu occasione, impediri, inquietari, molestari sive perturbari nullatenus unquam posse nec debere: Ac ita per quoscumque iudices ordinarios et delegatos quavis auctoritate fungentes etiam causarum palati Apostolici auditores, et Sanctae Romanae Ecclesiae cardinales etiam de latere legatos et vice legatos Sedisque Apostolicae nuncios iudicari et definiri debere, ac quidquid secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter attentari contigerit, irritum et inane dicta nostra auctoritate decernas: ac eiusdem Jacobi voluntatem quoad praemissa sufficienter et expresse *cadem auctoritate commutes*: non obstantibus voluntate aliisque praemissis, ac constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis caeterisque contrariis quibuscumque: Volimus autem quod propterea primo dictum Collegium ab Ordinarii iurisdictione et visitatione minime exemptum existat.

Datum Romae apud Sanctum Petrum Anno Incarnationis dominicae millessimo sexcentessimo vigessimo septimo Kalendas februarii Pontificatus nostri anno quinto.

Breve Sanctissimi Domini Nostri Urbani VIII.

ARSI. F. G. 788. 269-272 v.

8

Barcelona, 12 novembre 1635

Sentència de D. Ramon de Sentmenat, delegat Apostòlic, en favor de la Companyia de Jesús, concedint-li la direcció del Col·legi de Cordelles.

Nos Don Raymundus de Sentmenat D. D. Archidiaconus Maior, et Canonicus Ecclesiae Barcinonae, Commissarius ad infrascripta et Delegatus Apostolicus in vim litterarum Apostolicarum Sanctissimi Urbani divina providentia Papa VIII. Datum Romae apud Sanctum Petrum idibus septembribus millessimo sexcentessimo vigessimo septimo anno quinto specialiter creatus et deputatus. Visa imprimis præsentatione dictarum litterarum sibi facta die tertia mensis septembribus millessimo sexcentessimo trigessimo quinto ad instantiam Reverendi Rectoris Collegii Beatae Mariae de Bethlehem Societatis Jesu huius civitatis Barcinonae et Don Alexandri de Cordelles Barcinonae populati uti patroni Collegii Sanctae Mariae et Sancti Jacobi prope studium eiusdem civitatis requirentium nos quod ad executionem dictarum litterarum Apostolicarum procederemus: visa provisione dicto die per nos facta qua nos obtulimus præesto et paratos mandatis Apostolicis obedire et quod reciperetur informatio qua recepta viso provideretur. Visa cedula articulorum pro parte praedictorum oblata, et informatione super eis recepta. Visa potestate dicti Rectoris qua Reverendus Petrus Fons Societatis Jesu præsbyter per Reverendissimum Generalem eiusdem Societatis fuit creatus Rector Collegii de Betlem præsentis civitatis litteris patentibus Romae expeditis sub die vigessima martii millessimo sexcentessimo trigessimo quinto. Visa quadam scriptura statutorum Collegii Beatissimae Mariae et Sancti Jacobi nuncupati in processu inserta: Visa quadam alia scriptura testamenti Magnifici Michaelis Cordelles Francisci filii nuncupatus in processu etiam inserta clausula testamentii Jacobi Cordelles quondam præsbiteri canonici Ecclesiae Barcinonae et Praecentoris Ecclesiae Tarragonensis firmati die vigesima octava aprilis millessimo quingentessimo septuagesimo quarto in posse Joannis Sala quondam notarii Barcinonae in processu etiam exhibita qua institutit haeredem suum universalem Dominum Deum et eius animam et collegium studentium de suo genere instituendum, eo modo quo ipse ad partem instituerit in hac civitate in Rambla in vico quo tenditur a Rambla ad pedem Crucis eligendo patronum Magnificum Michaelem Cordelles de vita sua naturali et post eius obitum eos qui succederent in sua universalis haereditate dando et concedendo ei facultatem subrogandi alium patronum in dicto Collegio in suo testamento post obitum suum. Visa clausula testamenti dicti Magnifici Michaelis Cordelles formati in posse Joannis Sala Notarius Barcinonae die vigessima nona martii millessimo quingentessimo nonagesimo sexto qua instituit haeredem et fecit patronos dicti Collegii

Domnam Heleonorem et dictum Alexandrum eius filium unum post alium. Visa alia clausula testamenti dictae Heleonoris facti eodem die penes eundem notarium qua instituit haeredem dictum Don Alexandrum eius filium.

Et quia ex informatione recepta et ex instrumentis exhibitis et alias nobis constitut et constat de his quae Sanctissimus constare voluit in dictis Litteris Apostolicis ad effectum infra scriptum. Ideo pronunciamus, sententiamus et declaramus regimen et administrationem dicti Collegii Beatae Mariae et Sancti Jacobi in praesenti civitate prope Studium illius, et prope etiam Collegium Societatis Jesu siti, per Reverendum Jacobum Cordelles fundati et illius bonorum praesbiteros Collegii dictae Societatis Jesu Barcinonae quos utiles rectores dicti Collegii eiusque scholarium sollicitos et fructuosos in bonis litteris instructores indubitato speramus: sicut sperare sua Sanctitas dicit, absque tamen aliquo patronatus et iuris praesentandi collegas in dicto Collegio sibi et personis a dicto Jacobo in fundatione nominatis competentis praeiudicio *Auctoritate Apostolica* qua in hac parte fungimur committenda et concedenda fore et esse prout cum prae[ssenti e]adem auctoritate commitimus et concedimus. Mandantes eadem Auctoritate Apostolica praesbiteris eisdem Collegii Societatis Jesu quatenus administrationem huiusmodi suscipiant, gerant, et exerceant prout Sanctissimus eis mandat in dictis litteris, salvo semper et illaeso remanente tam Ordinario Barcinonesi Iure visitandi dictum collegium quam eidem Domino Alejandro quam etiam aliis a dicto Jacobo fundatore nominatis et designatis personis Patronatu et Iure praesentandi collegas huiusmodi libere et licite. Mandantes etiam eadem auctoritate Apostolica qua fungimur tam dictum Domnum Alexandrum quam dictos praesbiteros Societatis Jesu desuper a quoquam quavis auctoritate, colore, causa, seu occasione impediri, inquietari, molestari, seu perturbari nullatenus posse nec debere prout Sanctissimus cum dictis litteris non fieri praeiudicium nec molestari posse aut inquietari respective vult et mandat. Et proinde expediantur provisiones opportunae atque ita declaramus non solum praemisso sed etiam omni alio meliori modo.

Sentmenat Vicarius Generalis, et
Officialis Iudex et Commissarius Apostolicus

Lata, lecta et publicata fuit huiusmodi sententia seu Declaratio per dictum Illustrum at admodum Reverendum Dominum Domnum Raymundum de Sentmenat officialem et Vicarium Generalem Illustrissimi et Reverendissimi Domini Barcinonensis episcopi Iudicem et Commissarium Apostolicum ad praedicta electum et deputatum, ut in ea prae-habetur. Testaque de eius mandato per me Joannem Raymundum Rafeques auctoritatibus Apostolica et Regia notarium publicum Barcinonae scribamque Curiae vicariatus ecclesiastici Barcinonae intus dictam Curiae pro tribunali sedendo sacrosanctis evangeliis coram se

positis et per ipsum reverenter inspectis more iudicium recte iudicantium die duodecima mensis novembris anno a Nativitate Domini millesimo sexcentessimo trigessimo quinto instantibus potentibus et sic fieri verbo requirentibus supra dictis Reverendo Patre Rectore Collegii Societatis Jesu Barcinonae et Nobili don Alejandro de Cordelles qui respective dictam sententiam laudarunt praesentibus pro testibus Paulo Feu clericu et Francisco Gener praesbitero ad ista vocatis specialiter et assumtis.

ARSI. F. G. 788. 275-276.

9

Barcelona, 7 gener 1636

Reunits els estudiants del Col·legi de Cordelles elegixen, segons els Estatuts fundacionals, el nou Rector Josep de Ferrera, i els dos consellers seus, Dídac de Ferrera i Galcerà de Cordelles.

In Dei nomine pateat cunctis quod anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto die vero septima mensis ianuarii anni eiusdem intitulata. Praesente et ad haec vocato atque rogato me Anthico Servat auctoritatibus Apostolica atque Regia notario publico Barcinone infrascripto et prasentibus etiam Reverendo Montserrat Soler praesbitero Barcinone residente et Petro Marida scriptore Barcinone pro testibus ad ista vocatis et specialiter assumptis intus Collegium seu seminarium sub invocatione seu vocabulo semper intactae Virginis Mariae et Sancti Jacobi fundatum in pomerio praesentis civitatis Barcinonae prope generalia studia Universitatis praesentis civitatis Barcinone per bonae memoriae Admodum Illustrum et Admodum Reverendum Dominum Jacobum Cordelles canonicum Sanctae Ecclesiae Barcinonensis et Precentorem Sanctae Ecclesiae Tarragonensis pro scholaribus de genere et prosapia sua descendantibus et transversalibus iuxta laudabilia et numquam sat laudata statuta per ipsum dominum fundatorem facta et stabilita et pro ipsorum observatione ut sich melius disposita compleri valeant et finis studentium collegarum subsequatur quia officium Rectoris ipsius collegii ad presens vacat per finem officii Rectoris dicti collegii Don Didaci de Ferrera collegialis ideo et alias constituti persona iter intus capellam intus dictum collegium constructam Don Didacus de Ferrera Rector Den Galcerandus de Cordelles et Dominus Franciscus de Ferreres omnes collegiales dicti collegii seu seminarii dicti de Cordelles pro observantia septimi ex statutis ipsius collegii et aliis statutis illi similibus et adherentibus et pro biennio quod currere incepit die seu festo Nativitatis Domini nostri Jesu Christi proxime pret(er)it(i) et currentis anni millesimi sexcentessimi trigesimi sexti, audita prius missa Sancti Spiritus scelebrata per Reverendum Andream Badia presbiterum et magistrum dicti collegii collegarum eaque finita fuerunt positi in quodam vase vitro aqua pleno

nomina dicti don Josephi de Ferrera, don Galcerandi de Cordelles, don Francisci de Ferreras et don Michaelis Cancer omnium collegarum dicti collegii et revolutis per dictum dominum Andream Badia globiolis sive rodolins in quibus nomina dictarum collegarum enneis papireis erant descripta et continuata fuit per ipsum magistrum extractus ad primam sortem globiolus quidam sive rodoli et in eodem scriptus inventus domnus Josephus de Ferreras qui sic primus extractus in Rectorem dicti collegii observandus venit pro dicto biennio quod incepit currere dicta die sive festo Nathivitatis domini nostri Jesu Christi proxime preteriti et ipsum Rectoris officium cum omnibus prehennentiis lucris et observationibus et aliis ad dictum Rectoris munus dicti collegii seu seminarii de Cordelles spectantibus deservire et obtinere valeat iuxta fundatoris voluntatem dispositionem et ordinationem et facta dicta extractione procedendo ad conciliariorum Rectoris extractionem extracto alio globiolo sive redoli fuit inventum scriptum nomen don Didaci de Ferrera et tandem in alio extracto inventum nomen domni Galcerandi de Cordelles qui proximi duo conciliarii Rectoris praedicti munus dicto biennio durante exerceant iuxta praecenarrata dicti collegii statuta sanctiones et facta et dicta extractione incontinenti dicti Rector et conciliarii iurarunt in posse dicti don Didaci de Ferrera ultimi Rectoris ad dominum Deum et eius Sancta Quatuor Evangelia manibus supra missale apertum positis de bene et legaliter se habendo in munere sibi a spiritu Sancto respective collato et statuta ipsius servare collegii et alia facere quae caeteri Rector et conciliarii facere tenentur consueverunt et obligati sunt iuxta munus suum respective et statuta ipsius collegii et ipsum collegium et eius prerogativas bona et iura pro posse defendere bona illius conservare et alia facere quae sui praedecessores fecerunt et obligati sunt de quibus sich actis et gestis publicum dicti Rector et collegiales confici petierunt instrumentum per me dictum et infrascriptum notarium.

Quae fuerunt acta Barcinone anno die mense et loco praedictis presente me dicto et infrascripto notario et praesentibus etiam testibus supradictis ad praemissa vocatis et assumptis ... don Josephus de Ferrera, Ita approbat Anthicus Servat notarius publicus Barcinone infrascriptus manu propria. .v.

Et ✠ Ego Anthicus Servat auctoritatibus Apostolica atque Regia notarius publicus Barcinone, quia praemissis rogatus interfui; ideo de eisdem notam sumpsi a qua hoc presens instrumentum [...] in mundum redactum, iterum extraxi clausi et signavi. In fidem et testimonium praemissorum vigore praeceptri mihi facti ex parte nobilis Regentis R^{egiam} vicariam Barcinone instantे Venerabili Antonio Prats Procuratore collegii de Betlem praesentis civitatis Barcinone die xxxi et ultima mensis ianuarii anno a Nativitate Domini MDCXXXVII. Cum abli- neato in praesenti clausula supra dictione Regiam usque . vicia- ria .v.

Nos notarii publici Barcinone infrascripti attestamur et fidem facimus quod prefatus discretus Anthicus Servat qui supra scriptum clausit et tabellionavit instrumentum fuit et est auctoritatibus quibus se enumerat notarius publicus Barcinone et de collegio notariorum publicorum dictae civitatis fidelis et legalis eiusque instrumentis publicis et autenticis in iudicio et extra semper et ubique adhibita fuit et adhibetur fides plena Barcinone die trigessima prima et ultima Januarii anno a Nativitate Domini millesimo sexcentesimo trigesimo septimo.

Sig~~X~~num Francisci Casanovas Apostolica et Regia auctoritatibus notarii publici attestantis praedicta.

Sig~~X~~num Joannis Rodas notarii publici Barcinonae attestantis praedita.

Instrumentum publicum electionis Joseph de Ferrera in Rectorem incipientem a Nativitate D. N. 1636. (1635!)

ARSI. F. G. 788. 279-280 v.

10

Barcelona, 18 gener 1636

Esteve Gilabert Bruniquer i Joan Pau Bruniquer, com a procuradors del P. Rector del Collegi de Betlem, Pere Fons, prenen iurídica posesió — de mans de Joan Àngel Samsó, procurador de D. Alexandre Cordelles — del Collegi d.e. Cordelles.

In Dei nomine noverint universi quod anno a Nativitate Domini millesimo sexcentessimo trigessimo sexto die vero decima octava mensis ianuarii eiusdem anni intitulata inter tertiam et quartam horas pomeridianas in mei notarii infrascripti, Josefi Baella Philosophiae Doctoris, et Joannis Sancta Maria Theologiae studentis testium ad haec vocatorum et rogatorum praesentia, Reverendus Joannes Angelus Samsó praesbiter et Hebdomadarius sedis Barcinonae procurator constitutus a nobili Don Alexandre Cordelles Barcinonae populo et Patrono Collegii nuncupati de Cordelles prout de dicta procuracye constat penes notarium infrascriptum dicto nomine constitutus personaliter intus dictum Collegium et ante portale maius ipsius Collegii dixit quod pro optemperando contentis in quadam sententia seu declaratione facta per illustrem et admodum Reverendum Dominum Don Raymundum de Sentmenat Vicarium Generalem, Iudicem et Commissarium Apostolicum facta et promulgata die duodecima Mensis novembris anni proxime emissi accipiebat per manum dexteram magnificum et discretum Joannem Paulum Bruniquer notarium publicum Barcinonae procuratorem una cum magnifico et discreto Stefano Gilaberto Bruniquer etiam notario publico Barcinonae patre suo simul et in solidum constitutum et ordinatum a Reverendo Patre Petro Fons Rectore Collegii Societatis Jesu praesentis civitatis Barcinonae prout de dicta procuracye con-

stant penes dictum et infrascriptum notarium die praesenti, et exierunt foras et postea intus dictum Collegium redierunt, et dictus Samsó dicto nomine dimisit dictum Bruniquer nomine quo supra intus dictum Collegium et statim clausit et postea aperuit iannuas ipsius Collegii in signum possessionis eiusdem omniumque iurum et pertinentiarum illius. Et etiam dictus Bruniquer nomine dicti sui principalis statim de praedictis omnibus petiti instrumentum confici et sibi ac aliis cui intersit tradi et liberari per me dictum et infrascriptum Nottarium. Quae fuerunt acta Barcinonae sub anno, die, mense, et loco ac testibus praedictis praesentibus ad praemissa vocatis specialiter et assumptis atque rogatis prout superius continetur.

Et Ego + Antonius Joannes Fita Apostolica regiaque Auctoritatibus notarius publicus Barcinonae, et Curiae vicariatus ecclesiastici Reverendissimi Domini Barcinonensis episcopi scriba maior haec in his praecedentibus tribus papiri foliis manu aliena scripta subscripsi et subsignavi in fidem et testimonium praemissorum.

+ Locus sigilli.

Copia instrumentorum captac possessionis. 18 januarii 1636.

ARSI. F. G. 788. 276-276 v.

11

Barcelona, 28 gener 1637

Felip Llorens li explica al P. Jaume Puig S.I. com, durant els sis anys que va ésser Rector del Col·legi de Cordelles no hi havia alumnes, i com ell va anomenar administrador dels béns del mateix a Don Alexandre.

Noverint universi quod anno a nativitate domini millesimo sexcentessimo trigessimo septimo die vero iovis vigesima octava mensis ianuarii intitulata praesente et ad hec vocato atque rogato me Hyaccinto Pareja auctoritatibus apostolica atque regia notario Barcinone infrascripto et praesentibus etiam Petro Sparser furnario, et Michaele Deu iuvene sartore Barcinone habitatoribus pro testibus ad ista vocatis specialiter, et assumptis existens personaliter constitutus Admodum Reverendus Pater Petrus Fons Rector Collegii Beatae Mariae de Bethlehem Societatis Jesu praesentis civitatis Barcinone intus dictum Collegium una cum dicto, et infrascripto notario testibusque praesentis circa Patrem Jacobum Puig sacerdotem iam dicti Collegii et Magnificum Philipum Lorens civem honoratum Barcinone + in eodem Collegio ad invicem loquebantur, et tractabant diversa negotia requisivitque me dictum infrascriptum notarium coram testibus prefatis quatenus ad certos fines et effectus sibi utiles et necessarios instrumentum conficerem de certis rationibus et verbis per dictum Lorens materno sermone dicto Patri Jacobo Puig inter alia dicta ac per dictum Admodum Reverendum Patrem Rectorem, et per dictos testes ac me dictum et infras-

criptum notarium auditis. Et sunt quae sequuntur. Quod ipse Lorens in anno millessimo sexcentessimo decimo octavo, aut decimo nono, aut vigesimo vel inde circa fuit electus in Rectorem Collegii nuncupati de Cordellas siti in Pomerio praesentis civitatis prope universitatem eiusque civitatis ac prope dictum Collegium de Bethlem per nobilem don Alexandrum de Cordelles Barcinone po(p)ulatum patronum eiusdem Collegii et quod in eodem Collegio mansit et habitavit per spatium sex annorum parum plus vel minus indutus habitu scolastici, et non collegae iam dicti Collegii quodque paulo post facta dicta electione ad instantiam iam dicti patroni fecit, et firmavit eidem Patrono mandatum ad recipiendum, et recuperandum redditus, et obventiones iam dicti Collegii cuius quidem mandati vigore dictus patronus per se aut suum legitimum procuratorem substitutum recuperavit todo dicto tempore sui rectoratus veditus, et obventiones eiusdem Collegii nec non quae in dicto tempore quo ipse mansit et habitavit in iam dicto Collegio non stetit nec habitavit in eodem ullus collega.

Postea vero dicta, et eadem mense et die, et fere incontinenti praesente vocato et rogato me dicto et infrascripto notario et praesentibus etiam Mauricio Duran S. J. professore naturali civitatis Minorisse diocesis vicensis et Josepho Simom olitore habitatoribus Barcinone pro testibus ad ista vocatis specialiter, et assumptis supra dicti Petrus Sparser, et Michael Deu medio iuramento per ipsos etiam iudicialiter praestito ad dominum Deum et eius sancta quatuor Evangelia in manu, et posse mei ad instantiam, et requisitionem dicti Admodum Reverendi Patris Petri Fons, Rectoris prefati coram testibus praedictis dixerunt, et attestarunt se audisse a dicto Lorens omnia supra dicta modo, et forma superius expressis quae dicebat dicto Patri Jacobi Puig paulo antea in dicto Collegio circa quos quidem Patrem Puig et Philipum Lorens una cum dicto Reverendo Patre Rector et me dicto, et infrascripto notario tractabant (?) taliter quod clare, et distincte potuerunt omnia supradicta audiri prout audierunt, et hac vera esse dixerunt vigore iuramenti per ipsos supra Evangelia (?) iudicialiter prestiti. De quibus omnibus sic actis dictis gestis, et securitis, coram me dicto et infrascripto notario dictus Admodum Reverendus Pater Rector unum et plura publicum et publica fieri petiit instavit requisivit et fecit ac sibi ac aliis cui intersit dari, tradi et liberari instrumentum, et instrumenta per me dictum et infrascriptum notarium.

Quae fuerunt Acta Barcinone sub anno die mense et loco predictis praesente vocato, et rogato me dicto et infrascripto notario, et praesentibus etiam testibus supradictis ad praemissa respective vocatis specialiter, et assumptis prout superius continetur ✕ quin. Ita approbo ego dictus et infrascriptus notarius manu propria. V. n.

Et Ego ✕ Hyacinthus Pareja auctoritatibus apostolica atque Regia notarius Barcinone supramemoratus hic me subscribo, et meum solitum appono signum in fidem et testimonium praemissorum. V. n.

Nos notarii publici Barcinone infrascripti attestamur et fidem facimus quod supradictus Jaccinthus Pareja qui huiusmodi instrumentum recepit clasuit et subsignavit est auctoritatibus apostolica atque regia notarius publicus Barcinone fidelis el legalis eiusque actis et scripturis publicis in iuditio et extra fides ab omnibus semper adhibita fuit et adhibetur plenissima. In quorum testimonium hic nostra apponimus signa die et anno praedictis.

Sig~~X~~num Joannis Salines auctoritatibus apostolica et regia notarii publici Barchinonae praedicta attestantis.

Sig~~X~~num Anthonii Axada apostolica atque Regia auctoritatibus notarii publici Barchinonae attestantis predicta.

ARSI. F. G. 788. 295-296.

12

Barcelona, 19 maig 1767 (?)

Detallada descripció de l'edifici del Col·legi de Cordelles feta amb motiu de l'expulsió dels jesuïtes d'Espanya.

Planta y descripción del circuhito, y longitud del Collegio de Cordelles.

El Colegio de Cordelles, fundado en la ciudad de Barcelona, se halla situado en la Rambla, cerca de las Aulas públicas de todas Artes; dicho Colegio tiene su puerta principal a la parte de la Rambla, encima de la qual en una piedra tiene esculpidas las armas de la Casa de Cordelles; ese frontispicio tira desde la esquina que mira al convento de los Ángeles, asta la esquina de la Puerta de los Padres de la Compañía; el otro lienzo de Casa tira desde la Rambla asta la Plaza delante del convento de los Servitas; el otro lienzo de Casa tira toda la frente de dicha Plaza asta encontrar con la pared de la Puerta de los Padres de la Compañía, en el qual lienzo ay una puerta grande que da a la referida Plaza; el otro lienzo viene a ser pared media con la Puerta de los Padres de la Compañía.

El Colegio de Cordelles, todo o la mayor parte, es de piedra picada, y calicanto que encierran en sí milquinientas sesenta y nueve canas un palmo, y un quarto, 1569 canas, un palmo y quarto.

Por quanto la pared de enfrente la Rambla tiene de alto siete canas y tres quartos, de largo ocho canas quatro palmos, los fundamentos de fondo tienen quince palmos. La pared que mira al Convento de los Ángeles dende la Rambla de alto tiene siete canas, y tres quartos, y de largo treinta, y nueve canas, y el fundamento tiene quinze palmos. La pared de enfrente que antiguamente se llamaba la calle de Masquer, que oy es Plaza enfrente del convento de los Servitas, dicha pared tiene de alto siete canas, y tres quartos; y de largo ocho canas y dos palmos, y el fundamento tiene diez y ocho palmos.

La pared larga por parte de dentro que tiene por frente los patios de la clausula (*sic*) tiene de alto siete canas tres quartos, y de largo tiene ocho canas, y de fundamento tiene diez y ocho palmos.

La pared del corredor de la parte de los patios tiene de alto cinco canas seis palmos, y tienen de largo veinte y ocho canas, y quatro palmos, y de fundamento dos canas, y tres palmos. A la pared de la parte del corredor que tira a la calle de los Ángeles tiene de alto cinco canas y tres palmos y tiene de largo treinta y quattro canas, y tres palmos, y de fundamento tiene dos canas, y dos palmos.

La pared que está entre la escala, y capilla tiene de largo cinco canas, y dos palmos, y de alto cinco canas, y tres palmos, y de fundamento catorce palmos.

La pared en donde estaba antiguamente el Portal de la Aula, dicha pared tiene de alto cinco canas, y tres palmos, y de largo tiene 6 canas, y de semientos (*sic*) diez y nueve palmos.

La pared que antiguamente [estaba] entre el Aula, y Refitorio tiene de alto dos canas seis palmos y medio y de largo tiene dos canas y siete palmos, y de simientos tiene diez palmos.

La pared en donde estaba asentada la puerta del Refitorio, tiene assimismo dos canas siete palmos, de semientos diez palmos. La pared traviesa entre la cosina y dispensa, por la parte de la gruta tiene de largo dos canas y 6 palmos y medio, y de alto dos canas y siete palmos, y de semientos nueve palmos.

La pared traviesa entre la dispensa, y el lugar común tiene de alto dos canas seis palmos y medio, y de largo dos canas siete palmos, y de semientos catorze palmos.

La pared que traviesa entre la escala, y sacristía tiene de alto dos canas y seis palmos y medio, y de largo dos canas siete palmos y de semientos una cana, y tres palmos.

La segunda pared traviesa en todo tiene las mesmas medidas, y canas que el antecedente se ha dicho.

La tercera, y la quarta, y la quinta, y la sexta, y la séptima, y la octava, y la nona, y la pared en donde está la reja de la capilla todas dichas paredes palmo más o menos tienen las mismas canas, y medidas como la penúltima referida.

Otras paredes que por ser de pocas canas no se mencionan en particular.

El Collegio de Cordelles tiene en si tres apartamientos es a saver el corredor, y quarto baxo, el corredor, y el quarto del centro, y el corredor, y quarto alto. Abía en el quarto de abajo catorce aposentos entre una y otra parte del corredor y antes entrar en él un saguán cubierto delante del patio quien entra por la puerta principal del Colegio. En dicho patio de la puerta de la Capilla, en la qual Capilla ay dos ventanas de cinco palmos ancho, y ocho palmos de alto.

A la parte de la Calle de los Ángeles ay nueve ventanas a quattro

palmos ancho, y siete palmos de alto cada una, y todas dichas ventanas en cada una de ellas ay reja de hierro.

Enfrente de dicho corredor ay una ventana grande que tiene nueve palmos de alto, y siete de ancho con su reja de yerro que mira a la Plaza de la parte de los Servitas.

A la parte del patio grande que mira a dicho corredor ay siete ventanas correspondientes a los otros aposientos.

En dicha pieza ay catorze puertas, el de la Capilla tiene seis palmos de ancho , y doze de alto, el que de allí pasa a la sacristía tiene tres palmos, y tres quartos de ancho, y ocho palmos y medio, dicha puerta, la puerta que salen a los patios tienen siete palmos de ancho, y doze de alto, las demás puertas referidas tienen de ancho cada una cinco palmos, y medio, y once palmos y medio de alto.

En el quarto del medio ay treinta y nueve ventanas es a saver dos en la librería que es la pieza sobre la Capilla, las dos ventanas de esta pieza tienen cada una de ellas siete palmos de ancho, y once palmos de alto.

En la parte de la calle de los Angeles son diez y ocho, las nueve de quatro palmos de ancho cada una, y cinco palmos, y medio de alto, las otras nueve son cada una de tres palmos de ancho, y quattro palmos, y tres quartos de alto. Delante de la plaza que mira al convento de los Servitas para dar luz al corredor tiene la ventana nueve palmos de ancho, y doze palmos, y medio de alto.

A la parte que mira a los patios y quarto de la Compañía, ay diez y ocho ventanas, las dos de la zala tienen cada una de ancho siete palmos y de alto tienen once palmos, las ocho ventanas tienen cada una quattro palmos de ancho, y seis palmos, y un quarto de alto y las otras ocho ventanas tienen cada una tres palmos de ancho, y quattro palmos, y tres quartos.

Ay en dicho quarto veinte, y una puerta es a saver diez y seis al corredor de quattro palmos de ancho cada una, y nueve palmos, y medio de alto; la puerta del cavo de la escalera tiene 6 palmos, y medio de ancho, y trece palmos de alto.

El aposento que servía para el Rector tenía la puerta cinco palmos de ancho, y once palmos de alto, la puerta de la librería tiene 6 palmos de ancho, y doce palmos de alto, y la puerta que sirve de ventana en dicha librería tiene cinco palmos de ancho y catorce palmos de alto.

En dicho corredor y quarto ay diez y seis aposentos sin el lugar común es a saver en la puerta de la calle de los Angeles ay nueve aposentos , y en la parte que mira a los patios ay siete aposentos sin la Zala del Cavo de la escalera, y la librería.

En el cuarto y corredor más alto enfrente quien mira a la Plaza de los Servitas para dar luz al corredor ay un balcón, y entre todos los aposentos de este quarto hay veinte y tres ventanas de quattro palmos

de ancho cada una, y cinco palmos de alto, y las ventanas corresponden en ser de piedra picada a la de los demás quartos.

En el Colegio hay quatro esquinas por parte de fuera tiene la del portal del Colegio veinte y siete cantones broqueados con enchafra.

La de la esquina de los Ángeles tiene veinte y ocho cantones redondos broqueados.

La de la esquina de las casas tiene veinte Cantones con una chanfra broqueados.

A otra esquina de los siete cantones cortados.

A la otra esquina de las columnas tiene siete cantones entretallados.

A la esquina del corredor de abajo tiene siete cantones entretallados, a la esquina del corredor de arriba tiene nueve cantones entretallados.

Y abajo ay tres arcos de piedra con sus columnas en donde es el paso de la escalera principal con las barandas de yeso la qual escalera tiene sus gradas y replanos todos de piedra picada.

AHMB. Judiciais. Corregidor, Ilig. 13. H. Inventari del Collegi de Cordelles. 1767, i ss. 14-17 r.

